Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزى

ҲИЖРИЙ ҚАМАРИЙ, 1413 ЙИЛ. МУҲАРРАМ, 29-КУН.
ШАМСИЙ, 1412 ЙИЛ. АСАД, 8-КУН.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг газетаси

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган 1992 ЙИЛ 30 ИЮЛЬ, ПАЙШАНБА, 146-СОН • 397 • НАРХИ: СОТУВДА 2 СЎМ.

1 сентябрь—Ўзбекистон Республикаси Мустақиллиги куни

Тўқсон икки бовли юрт, тўнларни фарқ этманг, Чунки миллат биттадир, миллат илоҳийдир.

ФОЙДАСИ ЎЗИМИЗГА

БУГУН САМАРҚАНД ШАҲРИДА МУСТАҚИЛ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ УН ИККИ ФОИЗЛИ ИЧКИ ЗАЁМИНИНГ ДАСТЛАБКИ ТИРАЖИ ЎЙНАЛАДИ

Қашқадарё вилояти жамғарма банки бошқарувининг катта йўриқчиси Адҳам ЖУМАЕВ:

— Жумҳуриятимизнинг 12 фоизли ички ютуқлар заёмининг муомалага чиқарилишини вилоят меҳнаткашлари катта кўтаринкилик билан кутиб олишди. Заёмни муомалага чиқаришдан фуқаролар ҳам, мустақил жумҳуриятимиз ҳам катта манфаат кўради. Меҳнаткашларнинг сандиқ ва токчаларида сақланаётган шахсий жамғармалари эндиликда бекор туриб қолмайди, ҳаракатсиз ётмайди. Биринчидан ҳар уч ойда заёмнинг ютуқлар тиражи ўйналади. Ҳар бир тиражда 20 минг ютуқ бўлиб, 77,5 миллион сўмни ташкил этади. Иккинчидан шахсий жамғармалар халқ хўжалигини юритишда катта фойда беради.

Қарши шаҳар молия бўлимининг мудири Н. ҚУВВАТОВ:

— Ички ютуқлар заёмининг чиқарилиши мустақил жумҳуриятимиз бюджетини тўлдиришга хизмат қилиш билан ҳам катта аҳамиятга эга. Заём чиқарилиши пул маблағларининг муомалада бўлишини таъминлашда энг мақбул усулдир.

Вилоятнинг кўпгина шаҳар ва район жамғарга банклари кассаларида заём тарқатиш кўнгилдагидек олиб борилаяпти. Айниқса, Қарши ва Шаҳрсабз шаҳарлари, Косон, Яккабоғ, Чироқчи, Ғузор районлари жамғарма банкларида ички ютуқлар заёмини тарқатиш, уни аҳоли ўртасида кенг тарғиб қилиш яхши ташкил этилганлиги натижасида аҳоли ўз жамғармаларини заёмга алмаштириб олаяпти.

Кези келганда шуни ҳам айтиш керакки, Муборак, Усмон Юсупов, Баҳористон районларида давлат аҳамиятига молик бу вазифага панжа орасидан қаралмоқда. Заёмнинг муомалага чиқарилиши аҳамияти, унинг манфаатли томонларини тушунтириш, тарғиб қилиш мутлақо қониқарсиз ташкил этилаяпти. Ҳатто, айрим аҳоли истиқомат жойларида, меҳнат жамоаларида бундай заёмнинг чиқарилганини билишмайди.

Жамғарма банкларининг ҳар бир кассасида аҳолининг талабига биноан заёмлар етказиб берилишини таъминлаш лозим. Аҳоли ўртасида ютуқли заёмнинг шахсий бюджетни тўлдиришдаги манфаатли томонларини ҳам тарғиб этиш керак.

П. ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Ҳар бир маҳалланинг ўз оқсоқоли бўлади. Маҳалла бўлган жойда гап-сўз бор, маърака-маросим бор. Одамлар унга ўрганиб қолишган. Бирор воқеа содир бўлиб қолса, дарров: «Бор, оқсоқолни чақир», ёки «Оқсоқол, нима маслаҳат берасиз», деб бот-бот мурожаат қилишади.

Тошкент вилоятининг Қуйи Чирчиқ туманидаги «Йўлбошчи» жамоа хўжалигига қарашли Пахтаобод қишлоғида 120 хонадон истиқомат қилади. Бу хонадонларнинг ташвиш ва қувончи борми, ҳаммасига маҳалла қўмитаси раиси Замон Шербеков, аъзоларидан Омон Мингбоев ва Абдулла Ҳайдаровлар бош-қош.

СУРАТДА: маҳалла фаоллари.

Е. БОТИР олган сурат.

Ўзбекистон Республикасининг қонуни

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИНИНГ МАҚОМИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНИНИНГ 8-МОДДАСИГА ЎЗГАРТИШЛАР КИРИТИШ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

«Ўзбекистон Республикасида халқ депутатларининг мақоми тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 8-моддасига қуйидаги ўзгартишлар киритилсин:

биринчи қисмидаги «ССЖИ» деган сўз «Ўзбекистон Республикаси» деган сўзлар билан алмаштирилсин;

Модда қуйидаги мазмундаги IV қисм билан тўлдирилсин: «Алоҳида ҳолларда Ўзбекистон Республикаси халқ депутатининг ваколати Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг қарорига биноан муддатидан илгари тўхтатилиши мумкин. Халқ депутати деган юксак номни обрўсизлантирувчи хатти-ҳаракатлари, унинг давлат тузилиши асосларини қўпоришга, ижтимоий-сиёсий вазиятни беқарорлаштиришга, шунингдек давлат ҳокимияти ва бошқаруви идораларининг қонунга мувофиқ қабул қилинган қарорларига, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига қарши қаратилган ғайриконституциявий хатти-ҳаракатларни содир этиши ёки бундай хатти-ҳаракатларга даъват этиши шундай масаланинг қараб чиқилиши учун асос бўлиши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг тегишли қарори Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг депутатлик одоби комиссияси ва инсон ҳуқуқлари қўмитасининг фикрини ҳисобга олган ҳолда қабул қилинади».

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 3 июль.

Ўзбекистон Республикасининг қонуни

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИГА ЎЗГАРТИШЛАР ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши томонидан 1991 йил 14 июнда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолияти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1991 йил, Ғ8, 182-модда) қуйидаги ўзгартишлар киритилсин:

1. Биринчи модданинг биринчи сатридаги «Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолияти» деган сўзлар «ташқи иқтисодий фаолият» деган сўзлар билан, «ташқи иқтисодий ҳамкорлик ўрнатишга» деган сўзлар эса «ўзаро фойдали ҳамкорлик ўрнатишга» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

2. 3-модда чиқариб ташлансин. Кейинги моддаларнинг тартиб рақами тегишли равишда ўзгартирилсин.

3. 4-моддадаги «ва СССР» деган сўз чиқариб ташлансин.

4. 6-моддадаги «ССР Иттифоқи ихтиёрига берилган масалаларда СССР қонунлари» деган сўзлар чиқариб ташлансин.

5. 7-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«7-модда. Қорақалпоғистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолият соҳасидаги ваколатлари.

Қорақалпоғистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолият соҳасидаги ваколатлари Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари билан белгиланади».

6. 10-модданинг иккинчи қисмидаги «совет фуқаролари» деган сўзлар «Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

7. 11-модданинг сарлавҳасидаги ва биринчи қисмидаги «ва ССР Иттифоқи» деган сўзлар чиқариб ташлансин.

Шу модданинг иккинчи қисмидаги «ёхуд СССРнинг савдо ёки бошқа ваколатхоналари ҳузурида республика ваколатхоналари» деган сўзлар чиқариб ташлансин.

8. 12-модданинг биринчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон Республикаси ҳудудида унинг қонунларига мувофиқ чет эл инвестицияси иштирокидаги корхоналар, Ўзбекистон Республикаси ва хорижий давлатларнинг юридик шахслари ҳамда фуқаролари иштирокида халқаро иқтисодий ташкилотлар ва молия ташкилотлари тузилиши мумкин».

12-модданинг тўртинчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«Ўзбекистон Республикасида эркин иқтисодий минтақалар тузилиши мумкин, бу минтақаларда хўжалик фаолиятини амалга ошириш шартлари Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгиланади».

9. 13-модданинг еттинчи хатбошисидаги «СССР давлат чегараси орқали» деган сўзлар чиқариб ташлансин.

10. 17-модданинг биринчи қисмидаги «6-моддасида» деган сўзлар «5-моддасида» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

11. 18-модданинг биринчи қисмидаги «Ўзбекистон Республикаси» деган сўзлар «давлат» деган сўз билан алмаштирилсин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил, 2 июль.

• *«Халқ сўзи»* АНКЕТАСИ

МУСТАҚИЛЛИК ТАҚДИРИ ЎЗ ҚЎЛЛАРИМИЗДА

САНОҚЛИ КУНЛАРДАН СЎНГ РЕСПУБЛИКАМИЗ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ БИР ЙИЛЛИГИ НИШОНЛАНАДИ. ШУ МУНОСАБАТ БИЛАН «ХАЛҚ СЎЗИ» ГАЗЕТАСИ ЎЗ МУШТАРИЙЛАРИ ЭЪТИБОРИГА ҚУЙИДАГИ САВОЛЛАРНИ ҲАВОЛА ЭТАДИ ВА УЛАРДАН ЖАВОБ КУТАДИ.

1. Республикамиз мустақиллиги тўғрисидаги шахсий тушунчангиз қандай ва унинг мустаҳкамланишини нималарда кўрасиз?

2. Кўп миллатли мустақил давлатимизнинг фуқароси эканлигидан фахрланиш, ватанпарварлик туйғуларини камол топтириш учун, сизнингча, нима қилиш керак?

3. Ватанимиз мустақиллигини мустаҳкамлашга шахсан қандай ҳисса қўшаяпсиз?

САВОЛЛАРГА ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ШОИРИ ШУКРУЛЛО ЖАВОБ БЕРАДИ

1. Салкам бир йилдирки, республикамиз мустақилликнинг тикланиш йўлидан дадил одимламоқда. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки, авлодларимизнинг асрлар давомидаги мустақиллик, тенг ҳуқуқлилик, демократияга бўлган чанқоқлигининг боисидир бу.

Бундан бир йил муқаддам республикамиз ижтимоий-сиёсий ҳаётида ҳозирги рўй берган ўзгаришларни тасаввур ҳам қилиш қийин эди. Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятига дадил кириб бормоқда. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг тенг ҳуқуқли аъзолигига қабул қилинди. Чет мамлакатлар билан дипломатик алоқалар ўрнатилмоқда. Республикамиз халқаро ҳамкорликда муносиб шериклик даражасига эришмоқда. Чет эл фирмалари ёрдами билан республикамизда автомобиль, телевизор каби халқ эҳтиёжи кучли бўлган маҳсулотларни ишлаб чиқариш йўлга қўйилмоқда. Енгил саноат корхоналарини қуриш, зарур техник жиҳозлар билан таъмирлашда беғараз ёрдамлар кўрсатилмоқда. Бир сўз билан айтганда хом ашё базаси ролини ўташдан, бевосита маҳсулот ишлаб чиқарувчи мамлакатга айланмоқда. Мен яқин келажакда Ўзбекистон иқтисодиётида рўй бергувчи мўъжизага ишонаман. Маълумки Президентимиз Ислом Каримов бошчилигидаги ҳукумат делегацияси Жанубий Қурия, Малайзия, Индонезия каби мамлакатларга ташриф буюрди. Менга улар сафида бўлиш бахти насиб этди. Биз сафар чоғида ҳамма жойда кўрсатилаётган чуқур самимиятни, маданиятимизга, тарихимизга, халқимизга бутун Ўзбекистонимизга бўлган ҳурмат эътиборни ҳис қилиб турдик. Биз буни ўзаро ҳамкорлик ва тенг ҳуқуқли алоқаларнинг истиқболли келажагига бўлган ишонч туйғулари деб баҳоладик. Ваҳоланки, илгарилари чет элларда бўлганимда мен ўзимнинг ўзбек эканлигимни кўпам ҳис қила олмасдим. Чунки, бизни «совет кишилари» деган умумий ном билан аташар, бу ердаги миллат ҳақидаги тушунча улар учун ўта мавҳум бир нарса эди. Миллатимиз учун фахрланишларга эса кўпам рухсат этилмасди. Мустақиллик эса тилимиз ва дилимизга урилган ана шу кишанларни парчалаб ташлади. Унинг бебаҳолиги ҳам ана шунда.

Ҳозирги кунда қийинчиликлар мавжудлигини инкор этиб бўлмайди. Қолаверса ҳеч қачон бизларга осон бўлган эмас. Лекин ҳозирги ана шу қийин-қистов кунларда ягона мақсад сари интилиш ўрнига республика раҳбариятини, унинг олиб бораётган кураш йўлини танқид қилувчилар кўпайиб қолди. Бекорга айтишмаган-ку, ҳатто жаннатдан ҳам нуқсон изловчилар бор деб. Барча даврларда ва мамлакатларда оппозициялар бўлган. Бироқ кураш демократияга асосланган маданиятли равишда аксини топиши керак. Ўз шахсий манфаати ва ғаразли мақсадлари йўлида ёлғон-яшиқларни тўқиш, оммани тўғри йўлдан чалғитиш, митингбозлик, сафсатабозликдан халос бўлмоқ мустақиллигимизни мустаҳкамлашнинг омилидир.

Мустақиллигимиз тетапоялик ёшида. Ҳаммамиз ҳали кўп нарсаларни ўрганишимиз, билишимиз зарур. Биз кутаётган натижаларга эришмоқ учун сабот ва матонат, қунт ва чидам талаб этилади.

2. Дунё стандартига мос тушувчи мустақил Ўзбекистон оёққа турмоқда. Агар унда халқимизнинг ўзига хос бўлган миллий анъаналари, табиати ўз аксини топмас экан, уни тўла шаклланган давлат дея олмаймиз. Танлаган йўлимизда ғалабага эришиш учун ватанпарварлик ғоялари билан суғорилган якдиллик, Ўзбекистонда яшовчи ҳар бир одамнинг республика фуқаролиги туйғусини ҳис этиши, атрофимиздаги моддий бойликлар ўзимизники эканлигини тан олиш зарурдир. Юздан ошиқ миллат ва элатлар истиқомат қилаётган республикамизда яшовчи аҳолининг ҳар бири Ўзбекистонни ватан туйғуси билан севса ва ардоқласагина кўзлаган мақсадга эришмоққа ҳисса қўшган бўлади.

Афсуски, дунёнинг кўпгина жойларида ана шу мувозанатнинг бузилиши туфайли қон тўкилиб, қирғин баротликка йўл қўйилмоқда. Юз йиллардан бери қон-қардош бўлиб яшаётган осетинлар билан грузинлар, Днестр олдидаги хунрезликлар икки халқнинг фожеасига айланган Қорабоғдаги қонли воқеалар, Тожикистондаги ўзаро қонли ўч олишлар бизни жиддийроқ ўйлашга мажбур қилади. Афсуски, одамларнинг бир-бирларини тушуниши қанчалик мушкул бўлмасин, биз оллоҳнинг бандалари эканлигимизни ёдда сақлашимиз лозим. Яратган эгам инсонларни бир-бирларини ўлдириш учун эмас, ўзаро дўст-биродарликда ҳаёт кечиришлари учун яратганлигини ҳамиша ёдда тутмоғимиз лозим.

Тил одамларни ўзаро яқинлаштирувчи омилдир. Ўзбекистонни унинг маданиятини, миллий анъаналарини, қолаверса халқини севиш давлат тилига бўлган муносабатда ўз аксини топади. Мен, давлат тилини республикамизда истиқомат қилувчи унинг ҳар бир фуқароси билишлиги зарур деган ғоят мантиқли қоиданинг тарафдориман. Миллионлаган ўзбеклар Пушкин, Толстой каби рус намоёндаларининг тилини билгани каби, руслар ҳам барҳаёт Навоий номини ўзлаштирсинлар.

3. Бозор иқтисодиёти қонунлари ноширу нашриётларни ўз домига тортаётган ҳозирги шароитда ёзувчининг ўрни тўғрисида ўйлар эканман, ижодкорларнинг кўп замонлардан бери қилган орзулари — сўз эркинлигига эришилди. Бу инсонпарварликни, мустақил ҳаётимизнинг янгича тасвирларини акс эттирувчи ҳақиқий нодир адабий асарлар яратиладиган кунлар узоқ эмаслигидан далолатдир.

Давлатимизни мустаҳкамлаш учун олиб бораётган ишларимизда ёш авлодлар ўртасида дўстликни, биродарлик туйғуларини камол топтиришнинг аҳамияти чексиздир. Ҳар бир замонда озодлик ва мустақиллик учун курашган фидокор кишилар оз бўлмаган. Уларнинг кураш йўлларини, тарихимизнинг ижобий ва салбий томонларини, халқимизнинг кураш йўлидаги гавҳардек қимматли тажрибаларини ёш авлодга сингдирмай туриб, эришган истиқлолимиз аҳамиятини уларнинг чуқурроқ ҳис қилишлари амри маҳол. Бу ишда ижодкорларимизнинг ҳамкорлиги, ҳамнафаслиги зарурдир.

Йил давомида мен «Кафансиз дафн этилганлар» асаримнинг иккинчи китоби устида ишламоқдаман. У «Отилмай ўлдирилган Убайдуллахон» деб номланган. Романда 28 ёшли бўлғуси юрист талаба, 1908 йилда Лев Толстойга мактуб ёзган ажойиб тақдирли киши ҳақида ҳикоя қилинади. Ҳар куни юзлаб хат олувчи мўйсафид ёзувчи уйғонаётган Туркистон тўғрисидаги бу мактубга жавоб ёзишни лозим деб топди. Хатига олинган жавобдан руҳланган Убайдуллахон Асадуллахўжаев 1914 йилда «Садои Туркистон» газетасини ташкил этди. Театрлаштирилган гуруҳга режиссёрлик қилди. Халқимиз бошига не кулфатларни солмаган Октябрь инқилобидан сўнгги республикамизни советлаштириш даврида ва гражданлар уруши туфайли қонга беланган Қўқон автоном республикасида у вазирлик лавозимида ишлади. 1922, 1929, 1937 йилларда қатағон қилинди. Навбатдаги Сталин қатағонидан қайтиб келгач Киплингнинг «Маугли» китобини ўзбек тилига ўгирди. Афсуски унинг нусхаси йўқотилган. Қатор йиллар давомида турма хоналарида, Сталиннинг жазони ўтовчи лагеридаги тортган азоб-уқубатлар ўз ҳукмини ўтказди. Нодир истеъдод эгаси 1938 йилда оламдан ўтди.

Мана сизга халқ орасида ўлмас қўшиқдек янграган, Ўзбекистоннинг мустақиллиги учун, юксак ватанпарварлик намунаси янглиғ мангу барҳаёт сиймо.

Ўзбекистон ўзи танлаган йўлдан дадил олға бормоқда. Орқага қайтиш йўқ. Муҳими ўз имкониятларимизга, куч-қудратимизга бўлган ишончни сусайтирмаслик лозим. Бизнинг тупроғимиз олтин унгидек серҳосил боғларимиз ширин-шарбатга тўла, водийларимиз сержило, дарёларимиз шошқин ва тошқин, заминимиз бойликларга кон. Бунинг учун ОНА-ЮРТГА, ОНА ЕРГА чуқур таъзим бажо қиламан!

Ўзбекистон Республикасининг қонуни

АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ушбу Қонун Ўзбекистон Республикасида автомобиль йўлларини ривожлантириш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишнинг ҳуқуқий асосларини белгилаб беради.

I БЎЛИМ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. Автомобиль йўллари тушунчаси ва таркиби

Автомобиль йўли давлат стандартларига мос келадиган, меъёрий оғирликка ва ўлчамга эга бўлган транспорт воситаларининг хавф-хатарсиз ва қулай ҳаракатланиши учун мўлжалланган муҳандислик иншоотлари мажмуидир.

Автомобиль йўллари таркибига йўл учун ажратилган минтақада жойлашган сунъий муҳандислик иншоотлари, йўл хизматининг яхлит технологик мажмуасига кирувчи йўл идоралари, ёрдамчи, қўшимча ва бошқа ишлаб чиқаришга хизмат кўрсатувчи корхоналар киради.

Йўл учун ажратилган минтақадаги ҳаво бўшлиғи ва ер остки қисми ҳам автомобиль йўли мажмуига киради.

Шаҳарлар, шаҳар посёлкалари ва қишлоқ аҳоли пунктларининг кўчалари ушбу Қонуннинг таъсир доирасида бўлган автомобиль йўллари жумласига кирмайди.

2-модда. Ўзбекистон Республикасининг автомобиль йўллари тўғрисидаги қонунлари

Ўзбекистон Республикасининг автомобиль йўллари тўғрисидаги қонунлари ушбу Қонундан ҳамда автомобиль йўлларига тааллуқли бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Қорақалпоғистон Республикасида автомобиль йўлларини ривожлантириш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишнинг ҳуқуқий асослари Қорақалпоғистон Республикасининг қонунлари билан белгиланади.

3-модда. Автомобиль йўллари тўғрисидаги қонунларнинг вазифалари

Автомобиль йўллари тўғрисидаги қонунларнинг вазифалари автомобиль йўлларини лойиҳалаш, қуриш, қайтадан қуриш ҳамда улардан фойдаланиш соҳасидаги ижтимоий муносабатларни, шунингдек йўл идоралари, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Давлат автомобиль инспекцияси ва йўллардан фойдаланувчилар ўртасидаги муносабатларни тартибга солиш, давлат, жамият, аҳоли манфаатларини кўзлаб, йўлларни ҳуқуқий жиҳатдан муҳофаза қилишдан иборатдир.

Ушбу Қонун Ўзбекистон Республикасининг барча автомобиль йўлларига нисбатан татбиқ этилади.

4-модда. Автомобиль йўлларини фарқлаш

Ўзбекистон Республикасининг автомобиль йўллари мансублигига қараб умумий фойдаланишдаги ва корхоналарга қарашли йўлларга ажратилади.

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари жумласига Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати белгилаган тартибда тегишли рўйхатларга киритиб, индекси ва тартиб рақами кўрсатилган автомобиль йўллари киради.

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари ва улар таркибидаги барча иншоотлар давлат мулки бўлиб, Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда фойдаланишга бериб қўйилади.

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари халқ хўжалиги ва маъмурий моҳиятига кўра халқаро, давлат ва маҳаллий (вилоят) аҳамиятига эга автомобиль йўлларига бўлинади.

Мустақил давлатларнинг пойтахтларини бирлаштириб турадиган, шунингдек давлатлар ўртасидаги битимларга мувофиқ халқаро автомобиль йўллари тармоғига кирадиган автомобиль йўллари халқаро аҳамиятга молик автомобиль йўллари ҳисобланади.

Давлат аҳамиятига молик йўллар жумласига республиканинг маъмурий, маданият ва саноат марказлари ҳамда вилоятлари ўртасидаги транспорт қатновини таъминлайдиган, мазкур марказларни эса темир йўл станциялари, портлар, кема тўхташ жойлари, шунингдек қўшни давлатлар билан боғлайдиган йўллар киради

Маҳаллий аҳамиятга молик йўллар жумласига республика ҳамда вилоятларнинг маъмурий марказларини ноҳияларнинг маъмурий марказлари билан, қишлоқ аҳоли пунктлари билан, шунингдек ноҳия марказларини республика аҳамиятига молик йўллар, темир йўл станциялари, портлар, кема тўхташ жойлари билан бирлаштирадиган йўллар киради

Халқаро аҳамиятга молик автомобиль йўлларининг рўйхати давлатлар ўртасидаги битимлар асосида тасдиқланади.

Давлат аҳамиятига ва маҳаллий (вилоят) аҳамиятига молик автомобиль йўлларининг рўйхатини Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати тасдиқлайди.

Идораларга қарашли автомобиль йўллари тегишли корхоналар, колхозлар ва хўжалик ташкилотларининг мулкидир.

Корхоналарга қарашли автомобиль йўллари ўз аҳамиятига кўра шохобча йўллар, технология, хўжалик ичидаги, хизмат, патруль йўллари ва бошқа йўлларга бўлинади.

5-модда. Автомобиль йўллари қуриш ва улардан фойдаланиш эҳтиёжлари учун ер ажратиб бериш тартиби

Йўллар қуриш (йўлларни қайтадан қуриш) ва улардан фойдаланиш учун, шунингдек автомобиль йўлларига алоқадор махсус жойлар барпо этиш учун йўл идораларига ва бошқа йўллар қурувчи, улардан фойдаланувчи ташкилотларга доимий ёки вақтинча фойдаланиш учун Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгилаб қўйилган тартибда ер ажратиб берилади.

Ердан фойдаланувчиларга автомобиль йўллари қуриш (уларни қайтадан қуриш) ва кейинчалик улардан фойдаланиш учун йўлнинг турига қараб тегишли лойиҳа бўйича минтақа ажратилади.

6-модда. Автомобиль йўлларига ажратилган минтақадан фойдаланиш тартиби

Йўл учун ажратилган минтақадан фақат йўл идораларигина фойдаланади. Автомобиль йўлига ажратилган минтақада тегишли йўл идораларининг рухсатисиз ҳар қандай ишларни амалга ошириш тақиқланади.

Йўл идоралари ва корхоналарга қарашли йўлларнинг эгалари фойдаланмаётган йўл учун ажратилган минтақадаги ерлар шартнома асосида йўл сервис корхоналарини жойлаштириш мақсадида ижарага берилиши мумкин. Бунда фақат йўлларни транспорт — фойдаланиш даражаси, қатнов хавф-хатарсиз ўтиб туриши ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш талабларини бажаришга кафолат бериши керак.

II БЎЛИМ. АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИНИ БОШҚАРИШ

7-модда. Автомобиль йўлларини бошқарувчи давлат идоралари

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларининг давлат бошқаруви Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумати махсус ваколат берилган автомобиль йўлларини бошқарадиган давлат идораси орқали республика автомобиль йўллари тармоғини ривожлантириш ва такомиллаштириш ишини назорат қилади ҳамда бу борада ягона техника сиёсати юритади, умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларини фойдаланиш учун яроқли ҳолда сақлашни, таъмирлашни ва бундай йўллар қуришни ташкил этади.

Идораларга қарашли йўлларни бошқариш қонунларда белгиланган тартибда ана шу йўлларни тасарруф этувчи корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан амалга оширилади, бу ишларни маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари уйғунлаштирадилар.

8-модда. Автомобиль йўлларини бошқарувчи идоралар

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари Ўзбекистон Республикаси халқининг бойлиги бўлиб, давлатнинг мутлақ мулкидир ва у хусусийлаштирилмайди.

Ўзбекистон Республикасининг умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари Ўзбекистон Республикаси йўл хўжалиги идоралари (йўл идоралари) бошқарувида бўлади ва уларнинг балансида туради.

Корхоналарга қарашли автомобиль йўллари қайси корхона, муассаса ва ташкилот балансида турса ва қайси бири ана шу йўлларнинг сақланишини таъминласа, шу корхона, муассаса ва ташкилот ихтиёрида бўлади.

Шаҳарлар, шаҳар посёлкалари ва қишлоқ аҳоли пунктларидаги кўчалар тегишли маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари тасарруфида бўлади ҳамда уларнинг сақланишини таъминлайдиган уй-жой-коммунал хўжалиги корхоналари ва ташкилотлари балансида туради.

9-модда. Автомобиль йўллари тармоғини ривожлантиришни режалаштириш

Автомобиль йўллари тармоғини ривожлантиришни режалаштириш худудий йўл идоралари ёки корхоналарга қарашли йўлларнинг эгалари томонидан республиканинг иқтисодиётини ва ижтимоий соҳасини ривожлантириш манфаатларини кўзлаб, барча ер эгаларининг фойдаларини ҳисобга олиб ва табиатни муҳофаза қилишга қаратилган қонун талабларига риоя этган ҳолда амалга оширилади.

Автомобиль йўлларини ривожлантириш режалари маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари билан келишиб олинади.

10-модда. Йўл ишларини пул билан таъминлаш

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларида бажариладиган ишлар (лойиҳалаш, қуриш, қайтадан қуриш, таъмирлаш ва сақлаш) йўл жамғармалари маблағлари ҳисобидан пул билан таъминланади.

Йўл жамғармаларини вужудга келтиришнинг ҳуқуқий негизлари ҳамда улардан қай йўсинда фойдаланиш Ўзбекистон Республикасининг қонунлари билан белгиланади.

Корхоналарга қарашли автомобиль йўлларини лойиҳалаш, қуриш (қайтадан қуриш), таъмирлаш ва сақлаш ишларини мазкур корхона, муассаса ва ташкилотлар маблағ билан таъминлайдилар.

Шаҳарлар, шаҳар посёлкалари ва қишлоқ аҳоли пунктларининг кўчаларини лойиҳалаш, қуриш (қайтадан қуриш), таъмирлаш ва сақлаш ишлари маҳаллий бюджетлар ҳисобидан маблағ билан таъминланади.

11-модда. Автомобиль йўлларини лойиҳалаш, қуриш ва қайтадан қуриш

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларини лойиҳалаш, қуриш ва қайтадан қуриш ихтисослаштирилган муассасалар, ташкилотлар томонидан Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгиланадиган тартибда амалга оширилади.

Корхоналарга қарашли йўлларни лойиҳалаш, қуриш ва қайтадан қуриш мазкур ташкилотлар томонидан амалга оширилади. Корхоналарга қарашли йўлларни лойиҳалаш учун бериладиган топшириқ маҳаллий йўл идоралари билан келишилади. Корхоналарга қарашли йўлларни қуриш ва қайта қуриш лойиҳалари маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари томонидан тасдиқланади.

Тегишли идораларга ажратилган ҳудудлардаги умумий фойдаланиш учун мўлжалланмаган корхоналарга қарашли йўлларни лойиҳалаш ва қуриш махсус рухсатномаларсиз амалга оширилади.

Автомобиль йўлларидан фойдаланишдан манфаатдор бўлган юридик шахслар, шунингдек тегишли маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари йўлларни қуриш ва қайта қуриш ишларида улуш қўшиб иштирок этишлари мумкин. Бундай ҳамкорликнинг шакллари шартномалар билан белгиланади.

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларига келиб қўшиладиган (туташтириладиган) ва улар кесишадиган йўлларни қуриш учун рухсатномалар тегишли йўлларни бошқарувчи ташкилотлар томонидан берилади. Агар бундай туташиш ёки кесишиш жойлари тегишли рухсатномасиз ёки йўл идоралари қўйган шартларни бузган ҳолда қурилган бўлса, йўл идоралари уларни қайта қуриш ҳақида ёхуд жойни дастлабки ҳолатига келтириш ҳақида қарор қабул қилишга ҳақлидир.

Йўлга ажратилган минтақада иншоотлар (трубопроводлар, алоқа ва электр узатиш линиялари ва ҳоказолар) қуриш ҳамда уларни қайтадан қуриш лойиҳалари йўл эгалари билан ҳамда йўл ҳаракатининг хавфсизлигини назорат қилиб турувчи идоралар билан келишиб олишлари шарт.

Автомобиль йўллари, кўприклар ва бошқа йўл иншоотларини барпо этиш ёки қайта қуриш чоғида алоқа тармоқларини кўчириш юзасидан амалга ошириладиган ишларни қурилиш буюртмачилари ўз ҳисобларидан, алоқа коммуникацияларининг эгалари берадиган техникавий шартларга мувофиқ бажарадилар.

12-модда. Автомобиль йўлларини сақлаш ва таъмирлаш

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларини йўл идоралари сақлаб турадилар ва таъмирлайдилар.

Саноат, қурилиш ва бошқа корхоналар ҳамда хўжалик ташкилотлари ўзларига қарашли кириб келувчи автомобиль йўлларини ўз маблағлари ҳисобига сақлаб турадилар ҳамда таъмирлайдилар.

Корхоналарга қарашли бўлиб, умумий фойдаланиш учун очиқ бўлган автомобиль йўлларини сақлаш харажатларини шу йўллардан доимий фойдаланувчи юридик шахслар улуш қўшиш асосида амалга оширадилар.

Йўл-транспорт иншоотларини (темир йўлларни кесиб ўтиш жойларини, осма кўприкларни, паром кечувларини, трамвай йўлларини ва ҳоказоларни) ана шу иншоотлар эгалари бўлган ташкилотлар сақлаб турадилар ва таъминлайдилар. Бундай иншоотларни сақлаб туриш ва таъмирлаш тартиби тегишли йўл идоралари билан келишиб олинади.

Автомобиль йўлларини қуриш, сақлаш, таъмирлаш ва қайтадан қуриш ишлари Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгиланган экология меъёрларини албатта ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади.

13-модда. Йўл идоралари ходимларининг ҳуқуқлари

Йўл идораларининг ходимлари хизмат гувоҳномасини кўрсатган ҳолда қуйидаги ҳуқуқларга эга:

йўл қисмларини бузаётган ёки ифлослантираётган, ё бўлмаса ўқига тушадиган оғирлиги, ёхуд ўлчамлари ушбу автомобиль йўли учун белгилаб қўйилгандан ортиқча бўлган транспорт воситаларини тўхтатиш ва автомобиль йўлининг қатнов қисмидан четга чиқариб қўйишни талаб қилиш, шунингдек аниқланган қоидабузарликлар ҳақида протоколлар расмийлаштириш (мазкур протоколлар зарур чоралар кўриш учун Давлат автомобиль инсцекцияси идораларига ва транспорт воситаларининг эгаларига, транспорт воситалари йўлни ёки йўл иншоотларини шикастлантирган тақдирда эса — келтирилган зарарнинг ўрнини қоплаш учун судларга ёки ҳакамлик суди идораларига юборилади);

ўзлари хизмат қилаётган йўл бўлимлари чегарасида умумий фойдаланишдаги рейсли (маршрутли) автобусларда улар кетаётган йўналишда бепул юриш.

Бепул қатнашга рухсат бериладиган йўл идоралари ходимларининг рўйхати Ўзбекистон Республикаси йўл идоралари томонидан Ўзбекистон Республикаси Автомобиль транспорти вазирлиги билан келишган ҳолда тасдиқланади.

Юк автомобилларининг ҳайдовчилари (ҳарбий юклар, почта ташувчи, инкассатор автомобиллари ва бошқа махсус автомобиллардан ташқари) йўл-йўлакай йўл идораларининг ходимларини, агар хизмат гувоҳномасини кўрсатган тақдирда ва ўзлари хизмат кўрсатадиган йўл бўлимида хизмат бурчларини бажариш учун кетаётган бўлсалар, бепул олиб бориб қўйишлари, шунингдек уларнинг талаби билан йўлнинг қатнов қисмидан четга чиқариб қўйиш керак бўлган бузилган транспорт воситаларини шатакка олишлари шарт.

III БЎЛИМ. АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

14-модда. Автомобиль йўлларидан фойдаланувчилар, уларнинг ҳуқуқлари ва бурчлари

Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва бошқа юридик шахслар, шунингдек бошқа ҳаракат қатнашчилари автомобиль йўлларидан фойдаланувчилардир.

Чет давлатларнинг юридик шахслари ва фуқаролари республика ҳудудида автомобиль йўлларидан Ўзбекистон Республикасининг юридик шахслари ва фуқаролари билан баравар фойдаланадилар.

Йўл ҳаракатининг қатнашчилари умумий фойдаланишдаги барча автомобиль йўлларидан, шунингдек умумий фойдаланиш учун очиқ бўлган корхоналарга қарашли автомобиль йўлларидан ўтиш ҳуқуқига эгадирлар.

Транспорт воситаларидан фойдаланадиган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фуқаролар улардан фақат ҳаракат хавфсизлигига жавоб берадиган ҳамда автомобиль йўллари ва йўл иншоотларига путур етказмайдиган ҳолатдагина фойдаланишлари керак.

Транспорт воситаларининг ҳайдовчилари ва ҳаракатнинг бошқа қатнашчилари автомобиль йўлида ёки унинг сунъий иншоотларида бузуқ жойларни кўриб қолсалар, бу ҳақда йўл ва милиция идораларини хабардор қилиб қўйишлари шарт.

15-модда. Автомобиль йўлларидан фойдаланиш тартиби

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларидан ушбу Қонунда ва Ўзбекистон Республикасининг қонунларида белгилаб қўйилган тартибда фойдаланилади. Корхоналарга қарашли автомобиль йўлларидан фойдаланиш тартибини тегишли корхоналар ҳамда маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари белгилайди.

Транспорт воситалари автомобиль йўлларида амалдаги йўл ҳаракати қоидаларига мувофиқ юрмоғи керак.

Автомобиль йўлларидан ўқига тушадиган юк ва оғирлиги белгиланган меъёрлардан ортиқ бўлмаган транспорт воситалари, ўзиюрар машиналар ҳамда механизмларнинг юришига рухсат этилади.

Автомобиль йўлларидан ўқига тушадиган юк ва оғирлиги белгиланган меърдан (шу жумладан мавсумлар бўйича) ортиқ бўлган транспорт воситаларининг ўтиши учун уларнинг эгаларидан махсус ҳақ ундирилади. Йўлдан фойдаланишга рухсат берилиши фойдаланувчиларни етказилган моддий зарарни қоплаш учун улардан ундирилган махсус ҳақдан ортиқ бўлган қисмини тўлашдан озод қилмайди.

Автомобиль йўллари чеккаларида иш олиб бораётган ташкилотлар ишларини амалга оширишнинг тартиби, муддатлари, сифатига риоя қилиниши учун, шунингдек транспорт воситаларининг автомобиль йўлларида ва айланиб ўтиш жойларида ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш учун тўла жавобгардирлар.

Мазкур ташкилотлар иш бошлашдан олдин тегишли йўл идораларидан масъул шахслар, ишларни бажариш технологияси ва муддатлари кўрсатилган ордер олишлари шарт.

16-модда. Автомобиль йўлларидан фойдаланиш ҳамда уларда юриш шароитини ёмонлашишга олиб келадиган ишларни амалга ошириш ҳуқуқини чеклаш

Ўзбекистон Республикасининг йўл идоралари билан келишмасдан туриб:

йўл чеккаларида ва йўл учун ажратилган минтақада йўл ахборотига алоқаси бўлмаган реклама-шиорлар, лавҳалар, эълонлар ўрнатиш;

спорт мусобақалари (кросслар, автомобиль, мотоцикл, велосипед пойгалари ва бошқа тадбирлар) ўтказиш;

йўлга ажратилган минтақада кўкаламзорлаштириш ишларини олиб бориш;

автомобиль йўлларини каналлар, алоқа ва электр узатиш линиялари, нефть қувурлари, газ қувурлари, сув қувурлари, темир йўллар ва бошқа коммуникациялар кесиб ўтиши, туташадиган ва ажралиб чиқадиган йўлларни қуриш;

кўприклар ва қувурлар яқинида мелиорация ҳамда бошқа мақсадлар учун дарёларнинг ва зовурларнинг ўзанларини чуқурлаштириш;

умумий фойдаланишдаги йўллар билан бирлаштирилган шлюзларни, тўғонларни ва бошқа мелиорация ҳамда гидротехника иншоотларини таъмирлаш;

йўл четларида ҳамда йўл кўтармалари ва ўйимларининг қияликларида жойлашган алоқа ва электр узатиш линияларини қайтадан қуриш тақиқланади.

17-модда. Автомобиль йўлларида ҳаракатни чеклаш ва тақиқлаб қўйиш

Табиий офат юз берган ҳолларда, таъмирлаш — қурилиш ишларини амалга ошириш чоғида ёки бошқа ҳолларда маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари қарорларига мувофиқ автомобиль йўлларида ҳаракат вақтинча тўхтатиб ёки чеклаб қўйилиши мумкин.

Автомобиль йўлларини сақлаш учун жавобгар идоралар йўл учун ажратилган минтақада иш олиб бораётган даврда бу ишлар транспорт ҳамда пиёдалар тўхтовсиз ва хавфсиз ҳаракатига таҳлика солса, йўллардаги ёки уларнинг маълум бўлакларидаги қатновни ёпиб қўйиш ёхуд чеклашга ҳақлидирлар.

Автомобиль йўлларида йўл ишларини амалга ошириш учун қатновни ёпиб қўйиш ёки чеклаш маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари берадиган ордер асосида амалга оширилади.

Берилган кўрсатмаларни ёки ишларни амалга ошириш учун ордерда кўрсатилган муддатларни бузиш, ишларни амалга ошираётган идораларнинг қонунда белгиланадиган миқдорда ва тартибда моддий жавобгарлигига сабаб бўлади.

Шошилинч, кечиктириш мумкин бўлмаган ҳолларда ишларни амалга ошириш учун олдиндан ордер олмасдан туриб ҳам қатновни чеклаш ёки тақиқлаш мумкин, бироқ бу ҳақда йўлларни сақлаш учун масъулиятли бўлган идораларга ва Давлат автомобиль назорати идораларига хабар бериш шарт.

18-модда. Автомобиль йўлларига туташ ер эгаларининг ва ердан фойдаланувчиларнинг бурчлари

Ҳудудларидан автомобиль йўллари ўтадиган ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар:

умумий фойдаланишдаги йўлларга қўшиладиган ва уларга олиб борадиган йўлларни техникавий жиҳатдан соз ҳолда сақлашлари;

йўлкаларни, пиёдалар йўлларини ахлатдан, лойдан ва қордан тозалаб туришлари;

дов-дарахтларни асраш ва яхши сақлаб туришга ёрдам беришлари;

йўлга туташ буталар ва биноларни парваришлаган ҳамда бўялган ҳолатда сақлашлари;

йўл ўртасидан 50 метрдан кам бўлган масофада тош, шох-шабба, конструкциялар ва бошқа материаллар тўпланишига йўл қўймасликлари шарт.

19-модда. Йўлларда транспорт воситаларига техникавий ёрдам кўрсатиш

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларида автомобилларга техника хизмати кўрсатиш станциялари, автомобиль транспорти корхоналари ва ташкилотлари (ушбу корхоналар жойлашган биноларда), кооперативлар транспорт воситаларига техникавий ёрдам кўрсатадилар.

Техникавий ёрдам кўрсатиш ташкил этиладиган умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари рўйхати Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан автомотоҳаваскорлар республика кўнгилли жамияти билан келишилган ҳолда тасдиқланади ва матбуотда эълон қилинади.

Корхоналарга қарашли автомобиль йўлларида автомобилларга техникавий ёрдамни шу йўлларнинг эгалари кўрсатадилар.

20-модда. Автомобиль йўлларида тиббий ёрдам кўрсатиш

Автомобиль йўлларида йўл-транспорт ҳодисаларида жароҳатланганларга тиббий ёрдам ана шу йўлларга яқин бўлган тиббиёт муассасалар томонидан кўрсатилади.

Халқаро ва давлат аҳамиятига молик автомобиль йўлларидаги ана шундай тиббиёт муассасаларининг рўйхати Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан Ўзбекистон Республикасининг йўл идоралари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Давлат автомобиль назорати билан келишган ҳолда белгиланади.

21-модда. Автомобиль йўлларининг давлат томонидан назорат қилиниши

Автомобиль йўлларининг ҳолати узлуксиз ва хавф-хатарсиз қатнов талабларига мувофиқ бўлишини ҳокимият ва бошқарув идоралари назорат қиладилар.

22-модда. Йўл идораларининг автомобиль йўллари тўғрисидаги қонунларни бузганлик учун жавобгарлиги

Йўл идоралари ўзлари хизмат кўрсатаётган автомобил йўллари ва йўл иншоотлари транспорт воситаларини узлуксиз ва хавф-хатарсиз ўтказиб туришни таъминлайдиган соз ҳолатда сақланиши учун жавобгардирлар.

Автомобиль йўлларини бошқарувчи идоралар ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни бажармаганлиги оқибатида йўл шароитлари ёмонлашуви туфайли юз берган йўл-транспорт ҳодисалари натижасида етказилган зарарни автомобиль йўлларидан фойдаланувчиларга тўлашлари шарт ва улар юз берган ҳодиса оқибатларининг оғирлик даражасига қараб интизомий, мулкий, маъмурий ёки жиноий жавобгар бўладилар.

Йўл шароитлари билан боғлиқ ҳолда юз берган йўл-транспорт ҳодисалари тўғрисидаги ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг идоралари томонидан автомобиль йўлининг тегишли бўлагини бошқарувчи йўл идораси вакиллари иштирокида расмийлаштирилади.

23-модда. Автомобиль йўлларидан фойдаланувчиларнинг жавобгарлиги

Автомобиль йўллари бўлакларининг бузилиб, йўл-транспорт ҳодисаларига сабаб бўлишига йўл қўйган мансабдор шахслар ва фуқаролар Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқ жавобгарликка тортиладилар.

Йўл белгилари, кўрсаткичлар, автопавильонлар, йўл ёқасидаги дов-дарахтлар, қор ва қум кўчишларидан ҳимоя қилувчи иншоотларнинг ҳамда автомобиль йўлларини ободонлаштиришнинг бошқа жиҳозлари шикастланишига йўл қўйган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фуқаролар мазкур элементларнинг ва уларни қайта тиклаш ишларининг қийматини тўлайдилар.

Йўл қопламасини, йўл четидаги ихоталар, тупроқ кўтармаси, тўсиқ қурилмалари, кўприклар, кўтарма, осма йўллар, сувни оқизиб юборадиган ва бошқа иншоотлар шикастланишида айбдор бўлган корхоналар, ташкилотлар, муассасалар ва фуқаролар уларни йўл идоралари белгилаган муддатларда ўз кучлари билан ва ўз ҳисобларидан таъмирлашлари (қайта тиклашлари) ёки келтирилган зарарнинг ўрнини қоплашлари шарт.

Айбдорлардан йўл хўжалигига етказилган моддий зарар, шунингдек ушбу Қонунда кўзда тутилган жарималар Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда ундириб олинади.

24-модда. Халқаро шартномалар

Агар Ўзбекистон Республикаси иштирок этаётган халқаро шартномада Ўзбекистон Республикасининг Автомобиль йўллари тўғрисидаги қонунларидагидан бошқача қоидалар белгилаб қўйилган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 3 июль.

• Фан ютуқлари амалиётга

СИМ-СИМ, ОЧ ЭШИГИНГНИ

Мустақил республикамизни ижтимоий ва иқтисодий жиҳатдан ривожланган мамлакатлар даражасига кўтариш фан ва техника соҳасида эришилган ютуқларни халқ хўжалигининг турли соҳаларига самарали татбиқ этиш билан бевосита боғлиқ. Ҳозирги даврда биринчи навбатда мулоқот ва алоқа воситаларини такомиллаштириш, улардан унумли фойдаланиш керак.

Алоқа воситалари ишининг мустаҳкамланиши ахборот узатиш ёки қабул қилишда аниқлик ва тезкорликни оширади, танқис бўлган қоғоз сарфини бир неча бор камайтиради. Соҳада ишлатилаётган транспорт воситаларидан фойдаланиш-ку, кескин қисқаради. Айниқса, бюрократик иш юритиш усули барҳам топади. Иқтисодий самарадорлик эса юқори нуқтага кўтарилади.

Маълумки, ҳозир ахборот узатиш ва қабул қилишнинг телефон, телефакс, электрон почта, телетекс, видеотекс, аудотекс каби турларидан кенг миқёсда фойдаланиб келинмоқда. Республикамиз Фанлар академиясида ташкил этилган «Академтармоқ» ҳамда бошқа биржалар иш фаолиятини такомиллаштиришда ишлатилаётган алоқа тармоқлари энг сўнгги замонавий техника ва технологияга асосланган. Улардан бири илмий, бири тадбиркор муассаса бўлгани боис янгиликнинг самарасини ҳис қилганлар.

Бугунги кунда кўпчилик йирик корхона ва ташкилотлар ҳам алоқа воситаларининг энг мукаммал тури ҳисобланган электрон ҳисоблаш машиналари билан таъминланган. Бу машиналар ахборотни қабул қилувчи ва узатувчи мураккаб бўлмаган қўшимча қурилмалар билан жиҳозланса бас, алоқалар воситаси тайёр бўлади.

Яқин орада республикамизда алоқа ишларини такомиллаштиришда ер йўлдоши, яъни «Спутник»дан фойдаланиш мўлжалланмоқда. Ана ўшанда техник ашёлар орқали ер куррасининг исталган бурчагидаги ташкилотлар билан мулоқотда бўлиш мумкин. Бу ишларни амалга ошириш учун эса баҳоли қудрат имконият мавжуд, фақат ишни ташкиллаштириш қисми қолган, холос.

Керакли барча техника ва ускуналарни жойлаштириш учун атиги иккита ёки учта хона керак бўлади. Ишчи ходимлар сони беш-ўн кишини ташкил этади. Эътибор беринг, республика миқёсидаги бу алоқа марказига жуда кам ходим керак. Сарф қилинадиган маблағ янги техника воситаларини харид қилиш, алоқа тармоқларини, иш хоналарини ижарага олиш ва илмий ходимларни маош билан таъминлаш учун ишлатилади. Ҳозирча иложи борича мавжуд ички имкониятлардан фойдаланиб туриш мумкин. Кўриниб турибдики, такомиллашган иш кўп маблағ талаб қилмайди. Қолаверса, тез орада харажатлар батамом қопланиб, бу жамоа фойда келтирувчи ташкилотга айланиши тайин.

Алоқа алмашувини бир соҳа мисолида кўриб чиқа қолайлик. Соғлиқни сақлаш борасида транспорт воситаларининг етишмаслиги ва ёнилғининг танқислиги туфайли вилоят маркази шифохоналари билан район шифохоналари орасидаги алоқа анча қийинлашмоқда. Беморларга тез ёрдам кўрсатиш сифати ниҳоятда паст. Бу масалани тез ва ижобий ҳал қилишда электрон ҳисоблаш машиналаридан алоқа воситалари сифатида ва оператив аниқ диагноз қўйишда фойдаланиш мумкин-ку. Район шифохонасидаги аҳволи оғир беморга малакали шифокорнинг маслаҳати зарур, дейлик. Район шифокори бемор тўғрисидаги маълумотни вилоят маркази шифохонасининг етук мутахассисларига электрон машиналари орқали юбориб, улардан керакли маслаҳатни олиши ва шунга қараб иш тутиши мумкин. Бу ўз навбатида беморнинг касаллик ҳолатини аниқлашни тезлаштиради, беморга ўз вақтида керакли ёрдам кўрсатилади. Ана энди иқтисодий, тиббий самарани ўзингиз қиёслаб кўраверинг.

Шу ўринда илмий муаммолар борасида тўхталмоқчиман. Очиғини айтганда, ҳар қандай тузумнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш негизи — фан бўлмоғи лозим. Минг афсуслар бўлсинким, бизда ҳозирги кунга қадар фанга, унда эришилган ютуқларнинг ҳаётга татбиқ этилишига эътибор йўқ. Мавжуд илмий-тадқиқот институтлари раҳбарлари, лаборатория мудирлари орасидаги келишмовчиликлар туфайли кўпчилик қобилиятли ёшлар майда ва қўшма корхоналарга ишга кетиб қолишаётгани сир эмас. Агар қобилиятли ходимлар илмий даргоҳларни тарк этиб кетаверсалар, келажакда фаннинг равнақи қандай кечади? Илмий-тадқиқот институтлари фаолиятини маълум муддатларда назорат қилиб туриш, илмий ходимларнинг ишлаб чиқариш билан ҳамкорлигида уларга ёрдам кўрсатиш лозим. Фанлар академияси фаолиятини ўрганиб чиқиб, унинг таркиби ва тизимини янги бозор иқтисодиёти талабига жавоб бера оладиган қилиб ўзгартириш керак. Биз японлардан кам эмасмиз, лекин ортиқлигимиз — тўрачилик ва лоқайдликнинг темир эшиклари, холос.

М. ЕҚУБОВ,
кибернетика илмий-тадқиқот институтининг етакчи илмий ходими.

• *Инсон ва қонун*

ИЗОҲ: Моҳиятни ўткир ибора билан ифодалаш асло кимгадир ҳурматсизлик белгиси эмас. Биз мажоз билан гапиришга ўрганган заковатли халқмиз. Қолаверса, «бир сўз билан титиб ташлайдиган» халқ мақолларидан ортиқ ташбеҳу тавсифни топиш ҳам қийин. Хуллас, қуйида баёни келтириладиган воқеани таҳлил қилишга киришганимда бир нақл эсимга тушаверди: «Отнинг ўлими — итнинг байрами». Назаримда, гапнинг индаллоси шу эди. Юқоридаги андиша туфайли томонлар мени маъзур тутар.

ХОМТАЛАШ

ЁКИ БЕГУНОҲНИНГ АЗОБИЮ АЙБДОРНИНГ ФАРОҒАТИ ҲАҚИДА ҚИССА

ВОҚЕА: 1983 йил 20 октябрда маиший хизмат соҳасида тинчгина ишлаб юрган Гадоймурод Рўзиев Шаҳрисабз районидаги Чоршанбе пахта пунктига мудир қилиб тайинланади. Асло раъйи йўқ эди, бироқ обком котиби фирқа аъзолигини важ қилиб деярли зўравонлик билан пунктга элтиб ташлади. Бу пайт нақ бўҳроннинг ўзи, қоғоз майдонидан қалам кучи билан бир лаҳзада минглаб тонна пахта терилаётган, яъни 6 миллионлик марррани эгаллаш учун зўр бериб қўшиб ёзилаётган пайт эди. Рўзиев гапнинг қаерга боришини билиб турарди, шу туфайли ўзининг эътироф этишича, 26 кундан кейин пунктни ташлаб қочди. Бироқ, бўладигани — бўлган, у қорага беланган эди. Қамашди, суд қилишди ва ...14 йил озодликдан маҳрум қилинди.

Бу жараён ҳақида ёзиш унчалик қизиқ эмас. Шусиз ҳам манзара аниқ — у дамлар қора кунлар эди, асло қайтиб келмасин. Қолаверса, бу вабонинг ижодкорлари ҳам аниқ — биз етти ёшдан етмиш ёшгача бир умр «Гдлянга лаънат, Ивановга лаънат» деб такрорлашга розимиз. Бироқ, инсоф билан айтсак, марказдан бошланган бу оқимни тўхтатиб қолиш, ҳатто республика ҳудудига киритмаслик ҳам мумкин эди. Афсус, саллани деса, каллани олиб келишга тайёрлар туфайли бу кампания янги-янги қирралар билан бойиди. Золимликда, инсофсизликда ҳар қанақа Гдлян—Ивановларни доғда қолдирадиган маҳаллий ҳуқуқшунослар пайдо бўлиб, улар истаганча номаъқулчилик қилдилар. Бу сафар гап ана шу ҳақда, яъни медалнинг иккинчи тарафи тўғрисида.

Халқимизда «Ўлган ўлиб кетади, орқада қолганга қийин» деган гап бор. Қамалганлар қамалди — хўш, уларнинг оиласи бошидан қандай сир-синоат кечди? Улар эски қадрдонлар, дориломон кунларда нонининг гулини еганлар даврасида меҳр-шафқатга мушарраф бўлишдими? Зеро, одамгарчилик кунида эмас, ҳар куни керак.

Мана эшитинг.

Наманган вилоят судининг Г. Рўзиев устидан чиқарган ҳукмида «мол-мулки мусодара қилинсин, Чоршанбе пахта пункти ҳисобига 469120 сўм ундирилсин» дейилганди. Ҳали ҳукм эълон қилинмасданоқ унинг тўқ гунафша рангли, япянги «Жигули» машинасини гаров сифатида олиб қўйишганди. Эҳтимол, машина кўпларнинг кўзини ўйнатиб юборган бўлса керак, у билан боғлиқ анчагина можаро рўй берган.

1984 йил 24 февралда Қарши шаҳар ички ишлар бўлими терговчиси Муҳаммадиев, холислар — Тўхтаев, Эсонов ва машина эгаси Рўзиев иштирокида акт тузилиб, унда машинанинг техник ҳолати (янгилиги, урилган жойлари йўқлиги, спидометрда 2000 км кўрсатилгани ва бошқалар) батафсил қайд қилинган. Машина Қашқадарё вилоят ички ишлар бошқармаси автохўжалиги ҳовлисида сақланган. 1987 йил 16 ноябрда Рўзиевнинг мол-мулкини мусодара қилиш бўйича Шаҳрисабз шаҳар судининг ижрочиси Шуҳрат Жўраев автохўжалик бошлиғи Д. Аҳмедовдан машинани «тўлиғича қабул қилиб» олади. Лекин негадир унга 1984 йилги актнинг ўзгартирилган нусхасини («повреждений не имеет» эмас, «повреждений имеет» тарзида) топширади. Эҳтимол, шу кичик «англашилмовчилик» билан қамоқдаги одамнинг бисотини чинакамига «мусодара» қилиш бошланган бўлса ажаб эмас. Ҳужжатлар ҳам иш маълум режа билан олиб борилганини кўрсатиб турибди. Гарчи ижрочи Ш. Жўраев Н. Бердимуродов гувоҳлигида машинани дастлабки тахлитда — янгилигича ва тўлиқ қабул қилиб олганлигини актлаштириб қўйган бўлса-да, орадан икки ойга яқин ўтгач, автомашинани нархлаш юзасидан тузилган акт (1988 йил 13 январь)да кўплаб камчиликлар борлиги аниқланади. Жумладан, 4 дона автошина ва диска, орқа ўнг эшик, орқа буфер, кардан валь хуллас, машинанинг учдан бир қисми «йўқолиб» қолади. Ҳолбуки, вилоят ички ишлар бошқармаси автохўжалигидан берилган маълумотномада «машина ёпиқ айвонда ҳамма томони муҳрланган ҳолда сақланган эди» дейилади.

Хиёнатнинг катта-кичиги бўлмайди. Агар синиқ шиша ҳам бировга тегишли бўлса, эгасидан бошқага ҳаром. Юқоридаги тарзда акт тузишга нима мажбур қилди экан? Яна унга депутат, ҳуқуқшунос ва уста ҳам имзо чеккан. Мана шу хатти-ҳаракатни баҳолай туриб, тирноқча масъулият, инсоф кўрмаймиз. Ахир Ш. Жўраев давлат вакили, ишончли одам эди-ку, нега у буни ҳис қилмади? Қолаверса, дастлабки актнинг қалбаки кўчирмасига «Аслига тўғри» деб халқ судининг муҳрини босади. Кўчирмалар фақат нотариал идора томонидан тасдиқлансагина қонуний бўлишини ҳуқуқшунос билмаслиги мумкин эмас. Энг оддий талабларни менсимаслик уни яна қалтис ҳаракатларга етаклайверди, Рўзиевнинг иши юзасидан ҳеч қандай қолипга сиғмайдиган қилиқлар рўй бераверди.

Шундай қилиб, машина 3158 сўм нархланди ва «Ш. Жўраевнинг тоғаси, Чироқчи районидаги Охунбобоев номли совхоз кассири Норқобилов Алимардонга сотилди». [Г. Рўзиевнинг хатидан].

Рўзиевнинг турмуш ўртоғи Тиловат Зокирова олий маълумотли ўқитувчи эди ва мактабда ишларди. Ўғли Баҳодир кекса қайнонаси билан ғурбатда кунларини ўтказа бошлашди. Бу орада ўғил фироғини кўтара олмаган она оламдан ўтди. Тиловат опа ҳам соғлигини йўқота бошлади. Эртанги кундан умидини узмаган ҳокисор инсон ниманидир сездими, ўғлини уйлантиришга тушиб қолди. Қадрдон мактаб жамоаси елкадош бўлди, отанинг иштирокисиз тўй бўлиб ўтди. Ҳали шодликлар тарқамай, меҳмонлар кетиб улгурмай — тўйдан икки кун кейин, 20 майда уйни комиссия босди. Суд ижрочиси Ш. Жўраев, товаршунос Фарида Ҳасанова, ҳуқуқшунос М. Файзиева, тижорат дўкони мудири Дара Давидова енг шимариб, уй анжомларини рўйхат қилишга киришдилар. Мен бу зотлар ўша пайтда қандай кайфиятда эканликларини тушунмайман, балки кўзлари қонга тўлгандир, балки ёш келин-куёвнинг хонадонида бўлиб, тўй таомларидан татиб кўришгандир ёки буюмларни ҳар томонга ирғитиб, туртиб-суртиб тўпалон кўтаришгандир, бироқ кўз олдимга тўкилиб бораётган, нигоҳлари жовдираб шафқат сўраётган она, ширин аҳду паймонлар ила турмуш қуриб, умр гулшанида эсаётган совуқ изғириндан жунжикиб турган ёшлар келаверади. Одам одамга нималар ҳадя этиши мумкин-а! Афсус, яхшиликнинг баҳоси, ёмонликнинг жазоси йўқ.

«Танобчилар» ишни жуда қойилмақом қилиб бажарганлари, улар тузган актдан ҳам билиниб турибди. Рўйхатга тиркалган 12 номдаги буюмдан Рўзиевлар камтарона ҳаёт кечирганини билиб олишдан ташқари шу ўринда ҳам уларга нисбатан ноҳақлик, инсофсизлик қилинганини англаб олиш қийин эмас. Аввало, юқори нуфузли идораларнинг мусодара қилинган мол-мулклар 50 фоиздан кам нархда баҳоланмаслиги (ундан арзони чиқит қилинади) ҳақидаги махсус кўрсатмаси бўлишига қарамай, буюмлар 30 фоиздан 10 фоизгача арзонлаштирилган. Шунчаликка борилганки, кечаги никоҳ тўйига ҳамкасблар совға қилган, ҳали қутисидан чиқарилмаган ошхона гарнитури ҳам мусодара қилинган. Одатда совға буюмлар тортиб олинмаслигидан ташқари яп-янги мебелнинг 70 фоиз арзонлаштирилганини қандай тушунасиз? 1,5х3 метр юзага эга бўлган қалин араби гиламлар 39 сўмдан 13 сўмгача нархланган. Мусодара қилинган нарсалар рўйхатида аёллар рўмоллари (5 дона), лахтак газмоллар бор. Бундай муносабатни нима деб баҳолашга ҳам ожизсан.

Бундай кўргиликлардан силласи қуриган Тиловат опа ётиб қолди. Касал аёлнинг олдига Шуҳрат Жўраев бориб, «уйларингни сотамиз, харидор бор», деб зуғум қилаверган. «Нималардир деб қўрқитиб, 1500 сўм пул олган. Суд қарорида уй-жойга тегилмасин, дейилганди». [Г. Рўзиевнинг хатидан]. Бедодликлар, охири кўринмас азоб опани ҳам тамом қилди, армон тўла дунёдан бевақт тўйди, касалхонада оламдан ўтди.

У кунларнинг Гадоймурод акада қолдирган ҳасрати чексиз. Онасидан, умр йўлдошидан айрилди, камолга етиб ишлайдиган фурсати келганда қаноти қайрилди, 6 йил турмаларда ўтириб соғлигидан айрилди, ҳаммасига кўнди, лекин унинг бир нарсадан кўнгли тўлмайди. Наҳотки дунёда ҳақиқат йўқ?! Аммо у умидини узмаган, бўлмаса, яшашнинг нима қизиғи қолди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди пленумининг 1991 йил 21 июндаги қарори билан у оқланди. Олдинги иши (ёки шунга тенг бошқа вазифа)га тикланиши, маоши, барча ҳаражатлар, ҳатто унвону мукофотлари қайтариб берилиши керак эди, аммо ҳеч нарсадан дарак йўқ. Ҳамон ишсиз, биров «ҳолинг не кечаяпти» деб сўрамайди. Бироқ Шуҳрат Жўраевнинг ошиғи олчи. Г. Рўзиев идорама-идора юриб ўзи билан боғлиқ ишлар юзасидан ҳужжатлар тўплаш жараёнида унга нисбатан чегарасиз даражада ноинсофлик қилинганини сезиб қолди. Уни оиласи билан ишлаб топган мол-мулкидан мосуво қилганлар, талаганлар. Ҳатто Шаҳрисабз шаҳар давлат солиқ инспекциясининг бошлиғи П. Турдиевнинг 1991 йил 1 ноябрда берган маълумотномасига кўра «иш бўйича ижро варақаси юборилмаган. Рўзиев Гадоймуроднинг мол-мулки давлат фойдасига сотилиб, мусодара қилинмаган». Бунисига нима дейсиз? Демак мол-мулкни мусодара қилиш билан боғлиқ барча хатти-ҳаракатлар ғайриқонуний бўлиб, нақд кундуз кунги ўғирликка ўхшайди.

Кимлардир ҳеч қандай рухсатсиз бир фуқаронинг уйига бостириб борган, номига қоғоз тўлдириб, бор буд-шудини талаб кетган. Қаранг, «шўрвасининг шўрваси» қабилида жуда паст баҳоланган буюмларнинг пули давлат хазинасига тушмаган. У пуллар кимнинг нафсига ем бўлдийкин? Германияда тайёрланган ошхона гарнитуридан қайси «бахтли» оила фойдаланаяпти? Гиламларнинг устида дўмбиллаб ўйнаб юрган болачалар ширинмикан, дўмбоқмикан (тозамикан)?

Г. Рўзиев суд ижрочиси Ш. Жўраевнинг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари юзасидан жиноий иш қўзғатишни сўраб жуда кўп маҳкамаларга бош урди. Шаҳрисабз шаҳар прокуратураси эса ўз хулосасида собит турибди: «Ўрток Ш. Жўраевнинг ҳаракатларида жиноят аломатлари йўқ». Бу даъвони 1991 йил 5 декабрда Қашқадарё вилоят прокуратураси терговг бўлими бошлиғи Д. Ким бекор қилди. 1992 йил 10 январда республика бош прокурорининг биринчи ўринбосари Н. Норпўлатов ишни яна қўшимча терговга қайтарди. Шу йил 24 апрелда республика бош прокурорининг ўринбосари Ф. Раҳимов Шаҳрисабз шаҳар прокуратурасининг хулосасини бекор қилди. Аммо... тош ўрнидан жилгани йўқ. Ш. Жўраев вилоят прокуратурасида фаолиятини давом эттираяпти (?!). У шунчалар зирҳли қалқонга ўралиб олган эканки, ҳар қандай куч таъсир этишга ожизлик қилаяпти.

МУРОЖААТ: Инсон ҳамма нарсага кўникар, ҳатто, унинг табиатида мослашувчанлик хусусияти кучли бўларкан. Ҳозирги кунларда нималарни эшитиб, нималарга гувоҳ бўлмаяпмиз? Ҳаммаси зеҳнда бир хилда кечаяпти: хўш, нима бўпти? Қандини урсин ёки ўзидан кўрсин. Тўғри, бугун биз тинчмиз, бошимизга савдо тушмаган (доимо шундай бўлсин), лекин ўрмоннинг бир четига тушган ёнғин барибир барча дарахтларни маҳв этади-ку. Биз яшаб турган заминда (жамиятда) адолат тантанасини бир қур (ҳатто ўндан бир ҳолатда) кўрмасак, ўзимизни ёнғинга тутиб беришга тайёрланаётган бўлмаймизми? Қолаверса, азалий қадриятлар — тинч-тотувлик, мамлакатнинг гуллаб-яшнаши, санъат, адабиёт, илм-фан тараққиёти адолат устивор жамиятда рўй берган. Энди айтингчи, Рўзиев қайси гуноҳи учун азоб чекиши керагу, Жўраев қандай хизматлари эвазига «ардоқланиши» керак?

Ҳаким САТТОРИ,
«Халқ сўзи» мухбири.

• *Томорқа хўжалиги*

ҚАДРИ БАЛАНД, ҚАМРОВИ КЕНГ

Маълумки ёрдамчи томорқа хўжалиги узоқ йиллар давомида давлат ва жамоа хўжаликлари, пахта яккаҳокимлиги соясида қолди. Унинг қўшимча даромад манбаи сифатидаги иқтисодий ва ижтимоий аҳамиятига панжа орасидан қаралди. Ҳайриятки ёрдамчи томорқа хўжалигининг жамият ҳаётидаги иқтисодий ва ижтимоий ўрни кечроқ бўлсада тан олинди. Бу соҳада жумҳуриятимиз раҳбарияти олиб бораётган одил сиёсат фикримизнинг исботидир. Қатор фармонлар, махсус қарорлар қабул қилиниб, ёрдамчи томорқа хўжалиги ривожи учун кенг имкониятлар яратилди. Кейинги 2—3 йилда қўшимча ер майдонлари ажратилиб, унинг саҳни ярим миллион гектардан ошиб кетди. Аҳолига 54 минг бош қорамол, 323 минг бош қўй-эчки, 31 минг бош бузоқ сотилди. Бу тадбирлар натижасида томорқа хўжалигида етиштирилаётган маҳсулот салмоғи сезиларли даражада ўсди. Ҳозир жумҳуриятдаги ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг қарийб тўртдан бир қисми, озиқ-овқат маҳсулотларининг қирқ фоизидан ошиғи аҳоли томорқа хўжалиги ҳиссасига тўғри келмоқда. Қишлоқ аҳолиси умумий даромаднинг қарийб 23 фоизини томорқа хўжалигидан олаётир. Лекин шунга қарамай айрим вилоятларда томорқа хўжалиги имкониятларидан тўла фойданилмаяпти.

Илгари ёрдамчи томорқа хўжалигининг иқтисодий ва ижтимоий моҳияти томорқа эгалари оиласи учун зарур озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришдан иборат бўлган. Бугунги кунда бу моҳият кўп жиҳатдан четга маҳсулот сотиш манбаига айланиб бормоқда, маҳсулотнинг асосий қисми истеъмолчилар талабини қондиришга сарф этилмоқда. Бу сифати билан ёрдамчи томорқа хўжалиги майда товар ишлаб чиқариш шаклига айланмоқда. Келгуси бозор муносабатлари ривожланган сайин томорқа хўжалигининг айнан ана шу сифати янада ривож топади, томорқа эгалари ўртасида айрим турдаги маҳсулот етиштириш бўйича ихтисослашиш чуқурлашади.

Вилоятлар табиий иқлим шароитларининг турли-туманлиги, яшаб турган аҳолининг бир-биридан фарқ қилувчи урф-одат ва турмуш тарзига мос келувчи томорқа хўжаликларининг ихтисослашуви тарихан таркиб топган. Самарқандликлар ширмой нони ва анжири билан, хоразмликлар тилими тилни ёрар қовуни, олтиариқликлар бодринги, паркентликлар ва каттақўрғонликлар узуми билан машҳур. Худди шунингдек, Сурхон водийси субтропик иқлими — ёғинли ва илиқ қиши билан, меҳнаткаш аҳолиси эса эртаги сабзавот, ҳурмою анор етиштиришдаги маҳорати билан бошқа вилоятлардан ажралиб туради. Бу вилоятда бошқа жойлардагидай ток, дарахтларни кузда кўмиш, баҳорда очиш учун сарф ҳаражат қилинмайди. Бир квадрат метр иссиқхона барпо қилиш ва ундан фойдаланиш ҳаражатлари ҳам 5—6 марта кам. Вилоятнинг субтропик иқлими ердан йил бўйи фойдаланиш имконини беради.

Табиий иқлим шароити ва аҳоли томорқа хўжалиги самарадорлигини ошириш учун, бизнингча қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш лозим.

Биринчидан: жумҳурият томорқа эгалари иттифоқи (уюшмаси) фолиятида туб бурилиш ясалиши, уюшма фақат ҳисоб-китоб олиб борадиган ташкилот бўлиб қолмасдан, балки томорқа эгалари фаолиятини яхшилашга қаратилган амалий ишларни йўлга қўйиши лозим. Бунинг учун сифатли уруғ ва кўчатлар етказиб беришни йўлга қўйиш, ўғит, зараркунандаларга қарши кураш воситалари, кичик механизм ва бошқа моддий-техника таъминоти каби ишларни яхшилаши даркор.

Иккинчидан: вилоятларда етиштирилаётган озиқ-овқат маҳсулотларига нафақат жумҳуриятда, балки собиқ Иттифоқнинг бошқа жойларида ҳам талаб катта. Буни вилоятларда эрта баҳордан то кеч кузгача қатор-қатор бўлиб, етиштирилган маҳсулотни иложи борича текин сотиб олиш ташвиши билан юрган, турли жумҳуриятлардан ташриф буюрган кичик корхоналар, кооперативлар, тайёрлов ташкилотлари вакиллари сони тобора кўпайиб бораётганидан ҳам билиш мумкин. Натижада аҳоли пешона тери ва оғир меҳнати эвазига етиштирилган маҳсулотлар арзон-гаров пул эвазига бошқа жумҳуриятлар бозорини тўлдирмоқда. На жумҳурият, на вилоят хазинасига самара бермасдан, қишлоқ аҳолиси меҳнати қадрсизланмоқда. Аҳоли етиштирган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрлаш масаласини шахсий томорқа эгалари иттифоқи ўз қарамоғида марказлаштирса, маҳсулот харид нархлари кўтарилиб, уни бошқа жумҳуриятларга сотиш ёки бартер усулида товар айирбошлашни ташкил этиш асосида шу кунларда танқис бўлиб турган ун, шакар, қурилиш материаллари каби кенг истеъмол моллари етказиб бериш йўлга қўйилса яхши иш бўлур эди. Шу тариқа бир томондан давлат тайёрлов ташкилотларига рақобатчи пайдо бўлса, иккинчи томондан томорқа эгалари уюшмасига халқ ишончи ортади.

Учинчидан: қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш ва сақлаш корхоналарининг етишмаслиги оқибатида маҳсулотларнинг анча қисми исроф бўлаяпти. Бунинг олдини олиш учун ҳар бир хўжаликда ёки хўжаликлараро маҳсулотларни сақлаш ва қайта ишлаш корхоналари ташкил қилиш керак. Масалан, пиёз, сабзи, ўрик қуритадиган цех 120—140 метр квадрат майдонни эгаллайди, қиймати 750—800 минг сўм; 4—5 киши хизмат кўрсатади. Кунига 2,5—3 тонна маҳсулотни қайта ишлаб, қуруқ ҳолга келтиради. Бир кило пиёз 1,5—3 сўм, сабзи 1,5—2 сўм бўлса 1 килограмм қуритилган пиёзни 70—80 сўм, сабзини 45—50 сўм ва ундан юқори баҳода сотиш мумкин. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатмоқдаки, қуритиш цехига қилинган ҳаражат иш тўғри ташкил этилса 1,5—2 ой ичида қопланади ва йилига 2 миллион сўм атрофида фойда олиш имконини беради. Ваҳоланки, бундай цехни ҳар бир хўжаликда қуриш имконияти бор.

Тўртинчидан: томорқа эгаларига турли хизмат кўрсатишни ташкил этишни кучайтириш мақсадга мувофиқ. Бозор муносабатлари ривожланиб бориши билан томорқа хўжаликлари базасида биз юқорида қайд қилганимиздек, турлича ихтисослашган майда товар ишлаб чиқариш хўжаликлари пайдо бўлади. Бундай хўжаликларга турли ускуналар ва уларга малакали сервис хизмати кўрсатишга талаб ошиб боради. Бу эса махсус сервис хизмати ташкил этишни тақозо қилади. Масалан жўжа очиб берадиган инкубация сервиси ёки электр буюмларни тузатиш, чорва молларига ветеринария хизмати, транспорт хизмати кўрсатиш ва ҳакозолар.

Шу ерда бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтмоқчимиз. Фикримизча, жумҳуриятимиз аҳолиси урф-одатлари ва тарихий тараққиёт тажрибаси, ижтимоий ишлаб чиқариш ривожининг йўналишлари таҳлили шуни кўрсатадики, яқин келажакда томорқа хўжалигининг иқтисодий ва ижтимоий аҳамияти янада ошиб боради.

А. ЖЎРАЕВ,
Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги иқтисоди илмий текшириш институти сектор мудири.

Ф. ҚАЮМОВ,
Х. СОАТОВ,
тадқиқотчилар.

ЯНГИЛИКЛАР

ШИФОБАХШ БУЛОҚҚА МАРҲАМАТ

ЧИМБОЙ районидаги «1 Май» давлат хўжалиги ҳудудида «Орол» шифобахш булоғи профилакторийси даволанувчиларни қабул қила бошлади. Бу ердан чиқаётган иссиқ сув оёқ оғриғи, бел оғриғи, қичима, захм ва бошқа бир қанча касалликлардан халос бўлишда ёрдам бераяпти.

М. АҲМЕДОВ.

ЖАМҒАРМАНИНГ ВИЛОЯТ БЎЛИМИ

ЁЗУВЧИЛАР уюшмасининг Наманган вилояти бўлимида Навоий жамғармасининг шўъбаси ташкил этилди. Жамғарма буюк мутафаккир ижодини тарғиб қилишга хизмат этади. Шунингдек, навоийшунос олимлар, шоирлар, ёзувчиларни моддий ва маънавий томондан қўллаб туради.

Р. ИРИСОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Ўзбекистон—Туркия ҳамкорлиги

ПАРВОЗНИ БАЛАНД ОЛИНГ, ЙИГИТЛАР!

Республикамизнинг билим юртларида таҳсил олаётган иқтидорли талабалардан 225 киши ўқишни давом эттириш учун кеча Туркияга жўнаб кетди.

Биз шу муносабат билан Ўзбекистон халқ таълими вазири Жўра Йўлдошевдан интервью олдик:

— Йигитларимиз учун Туркияда ҳамма шарт шароитлар яратилган. Улар ётоқхона мунтазам иссиқ овқат, бир йиллик кийим-кечаклар билан таъминланади. Бир ойда 100 минг лир степендия ҳам олишади. Умуман, йигитларимиз қардошларимиз юртида мусофирчилик нима эканлигини билмасдан билим олиб, 14 мутахассислик бўйича ҳунарманд бўлиб, юртимизга қайтишади. Ҳукуматимизнинг ёшларга кўрсатаётган ғамхўрлигини бир рақамда баён қилсам бўлади. Жўнаб кетган ҳар бир ўспириннинг йўл ҳаражатининг ўзи учун давлат томонидан 17,5 минг сўм маблағ ажратилди.

Ю. МАҲМУДОВА.

СУРАТЛАРДА: кузатув маросимидан лавҳалар.

Еркин БОТИР олган суратлар.

Она сайёрамиз омон бўлса бас

ЎЗИНГИЗГА ҚАРАНГ, ЖАНОБ САДДАМ!

● АҚШ Президенти Жорж Буш Ироқдаги вазиятни муҳокама қилиш учун ўзининг миллий хавфсизлик бўйича энг яқин маслаҳатчилари билан навбатдаги кенгашни ўтказди.

«Вашингтон Пост» газетасининг хабар қилишича, учрашув чоғида «Агар Бағдод БМТнинг фармойишларига бўйсунишни истамаса Ироқ самолётлари ва вертолётларини уриб тушириш билан дағдаға қилишдан бошлаб Ироқнинг ҳарбий иншоотларига зарбалар уришгача бўлган ҳаракатларнинг турли ҳарбий вариантларини халқаро миқёсда қўллаб-қувватлаш муҳокама қилинди».

ТЕМИРНИ ҚИЗИҒИДА... БОСМАНГ

● Россия Қуролли Кучлари бош штаби Жанубий Курилда бошланган қўшинларни қисқартиришни Япония билан ҳудудий низо сиёсий йўл билан ҳал қилингунга қадар тўхтатиб туришни таклиф этди.

Бу ҳақда Киодо Цусин агентлиги Россия Олий Кенгаши депутатлари орасида тарқатилган ҳужжатга асосланиб хабар қилди.

ШАРОИТ ЕТИЛГАНИ ЙЎҚ

● Тайвань МДҲ мамлакатларидан қурол-яроғ сотиб олиши мумкин эди, бироқ оролнинг ташқи сиёсий манфаатлари нуқтаи назаридан бунга ҳали шарт-шароит етилгани йўқ.

Тайванда чиқадиган «Фри Чайна жорнэл» газетасининг хабар қилишича, Тайвань ташқи ишлар вазирининг ўринбосари Жон Чан шундай деди. Тайвань билан Ҳамдўстлик мамлакатлари ўртасидаги ҳарбий ҳамкорликни мудофаа технологияларини айирбош қилишдан бошлаш мумкин бўлур эди, деб таклиф қилди у.

МАКЕДОНИЯДАГИ АВИАҲАЛОКАТ

● Ульяновскдаги «Волга—Днепр» компаниясининг АН-12 тўрт моторли турбовинтли юк самолёти 23 июль куни Македонияда фалокатга учради.

Танюг агентлиги шундай хабар беради. Қуюқ булут шароитида самолёт Соломска Глава тоғ чўққисига урилиб, портлади. Етти кишидан иборат экипаж ҳалок бўлди.

ҲОЗИРЧА МАВҚЕЛАР ТЕНГ

● Албанияда якшанба куни ўтказилган маҳаллий ҳокимият органларига сайловнинг дастлабки натижаларига кўра 42 сайлов округидан 18 тасида илгари ҳукмрон бўлган компартиянинг ворисси — социалистик партиянинг вакиллари ғалаба қозондилар.

Пойтахтдаги Тирана ва бошқа муҳим округларда демократлар ғалабага эришишди. Кузатувчиларнинг фикрича, овоз беришнинг иккинчи даври натижалари маҳаллий ҳокимият идораларида демократлар билан социалистларнинг мавқеини тенглаштириши мумкин.

ФУТБОЛ — ФАЛОКАТ ЭМАС

● Рио-де-Жанейронинг муниципал маъмурлари дунёдаги энг катта спорт иншооти — «Маракана» футбол стадионини унинг жуда ёмон аҳволи муносабати билан номаълум муддатга ёпиб қўйдилар.

Бундай қарор қабул қилиш учун бир ҳафта бурунги футбол мусобақаси вақтида юз берган фожиа сабаб бўлди. Мусобақада «Фламенго» ва «Ботафого» командалари ўйнаган бўлиб, фожиа оқибатида икки киши ҳалок бўлди ҳамда 140 дан кўпроқ киши жиддий шикастланди ва майиб бўлди.

ИШСИЗЛИК КЎПАЙМОҚДА

● Россияда эндигина рўйхатга олинган ишсизлар сони июнь ойида 202 минг 879 кишини ташкил этди.

«Йил охирига бориб бу рақам камида 2 миллион кишига етади», — деди аҳолининг иш билан бандлиги комитети раисининг ўринбосари Владимир Гончарев. Мутахассислар йил бошидан бери аслида Россиянинг барча минтақаларида ишсизлик анча ошиб кетганлигини таъкидлайдилар. Чунончи, Чувашияда ишсизлик 36 баравар, Бошқирдистонда 18 баравар, Псков ва Киров вилоятларида 16 дан 23 бараваргача, Новгород, Калуга, Курск, Курган, Новосибирск, Магадан, Челябинск ва Чита вилоятларида 8 дан 12 бараваргача, бошқа минтақаларда 2 баравар ва ундан кўпроқ ошган.

ҚЎШМА ДАСТУР ЛОЗИМ

● АҚШ аэронавтика ва космик фазони тадқиқ қилиш миллий бошқармасининг (НАСА) директори Дэниел Голдин ер атрофи цивилизациясини ўзлаштириш соҳасида Қўшма Штатлар билан Россия ўртасида яқин ҳамкорликни ривожлантиришни ёқлаб гапирди.

«Мен мамлакатимизнинг ҳамжиҳатлиги бутун инсоният манфаатлари учун ижобий натижаларга олиб келишига ишонаман», — деб таъкидлади у АҚШ аэрокосмик саноатининг «Авиэйшн уик энд спейс текноложи» ҳафталигининг охирги сонида эълон қилинган суҳбатида. Аммо яқинда собиқ Совет Иттифоқи шаҳарлари бўйлаб сафардан қайтиб келган НАСА раҳбарининг фикрича, Россия—Америка қўшма космик дастурларини ишлаб чиқишга шошмаслик керак. «Биз қўйилган мақсадни яхши режалаштириб, секин-аста олға силжишимиз керак», — деди у.

ЖАБРДИЙДАЛАРГА ҚЎЛ ЧЎЗИНГ

● Бугун Женевада собиқ Югославиядаги можаро жабрдийдаларига инсонпарварлик ёрдами кўрсатиш бўйича халқаро учрашув очилади.

БМТнинг қочоқлар иши бўйича олий комиссари Садако Огата хоним икки ҳафта бурун ана шундай учрашув ўтказиш ташаббуси билан чиққан эди.

ШЎРИНГ ҚУРҒУР «ОТТО ШМИДТ»!

● «Отто Шмидт» музёрар кемаси фанга узоқ вақт хизмат қилди.

15 йил ишлатилганидан кейин дунёда шу хилдаги бирдан-бир илмий-тадқиқот кемаси уни сақлашга маблағ етишмаганлиги боис ким ошди савдоси йўли билан сотишга қарор қилинди. Кема бир метр қалинликдаги музни ўзи ёриб ўта олар эди.

ЧЕГАРА ЁПИЛАДИМИ?

● Норасмий манбалардан маълум бўлишича, Сочи шаҳар такси ҳайдовчилари иш ташлаш комитетининг вакиллари бу ерда дам олаётган Россия парламентининг спикери Руслан Хасбулатов билан Россия ва Грузия ўртасидаги маъмурий чегарани ёпиш тўғрисидаги масалани кўриш учун учрашишга муваффақ бўлганлар.

Сочига Грузиядан келган иккита қароқчининг 25 яшар ҳайдовчи Игорь Левченкони ўлдириши бунга сабаб бўлди. Сочи милициясининг маълумотларига қараганда, жиноятларнинг 70 фоизга яқини шаҳарда закавказьелик осон бойлик топиш ишқибозлари томонидан содир этилади.

(РАТА—ТАСС, 28 июль).

НИҲОЯТ ФИШЕР КЕЛДИ

У 1 СЕНТЯБРДА Б. СПАССКИЙ БИЛАН БЕЛЛАШАДИ. АГАР КАСПАРОВ РОЗИ БЎЛСА, ФИШЕР ИККОВИ ЖАҲОН ЧЕМПИОНИ УНВОНИ УЧУН КУРАШИШЛАРИ МУМКИН.

Белграддаги Скупшина қалъаси олдида тўхтаган машинадан узун бўйли киши шошилинч эшик томон йўналди. Эҳ, бу ердан ўтиб қайтаётганлар унга заррача эътибор беришмади-я?! Ахир бу инсон шаҳар мэри ҳузурига ошиқаётган Роберт Фишер эди-ку!

Шундай қилиб, жаҳонга шов-шув солган воқеа содир бўлди. 11 июлда матч ўтказиш учун ҳар иккала томон бир вақтда — Б. Спасский Парижда, Р. Фишер ва адвокат Е. Васильевич Лос-Анжелесда шартномага имзо чекдилар. Бу шартнома ҳақидаги хабарни Ездимир Васильевич Будапештда Фишер самолёт зинасига чиққандан сўнг жамоатчиликка маълум қилди.

Бобби Югославияда илгари ҳам бўлган, гроссмейстер Светозар Глигорич билан дўстлашган. Аммо бу галги ташриф кенг жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотаётган кескин матчга бағишланади. Гарчанд бу мамлакатдаги аҳвол нотинч бўлиши ва сиёсатчиларнинг спортга аралашувларига қарамасдан Фишер ўз ихтиёри билан шу ерни танлади.

Матчнинг биринчи ярми Черногорье соҳили атрофидаги Муқаддас Стефан оролида бўлади. Скупшинада эълон қилинган матбуот конференциясига Фишер келмади, уни Е. Васильевич ўтказди. У журналистларга матчнинг 1 сентябрда Муқаддас Стефан оролида бошланишини ва Белградда давом эттирилишини айтди. Мукофот фонди — 5,5 миллион доллар. Ғолиб 3,5 миллион, мағлуб эса 2 миллион доллар олади. Шунингдек, Васильевич «Агар жаноб Каспаров чемпионлик титули учун Бобби Фишерга қарши дона суришни хоҳласа, биз 10 миллион доллар таклиф қилишимиз мумкин», деб айтди.

Фишернинг қатъий илтимоси: ҳеч қандай фоторепортаж, теле ва киносуратларга олишлар бўлмасин!

Ўтган якшанбада Фишер матчнинг биринчи қисми бўладиган оролни кўздан кечирди ва тайёргарлик ишларидан мамнунлигини изҳор этди. Фишер барибир Фишер-да. Ташкилотчилар матч бошлангунга қадар уни гўзал оролда бўлади деб ўйлашганди. Бобби Белградга қайтишини ва ўйинга ўша ерда тайёрланишини айтди.

Париждан телеграмма келди: Спасский секундантликка москвалик халқаро мастер Никитин ва гроссмейстер Балашовларни таклиф қилган. У Белградга матчга бир ҳафта қолганда етиб келади.

ҲОЗИРЧА УЧТА ОЛТИН МЕДАЛЬ ЎЗБЕКИСТОННИКИ

ЎТГАН куни Барселонада ҳаво ҳарорати +35° дан ошди. Шунга қарамай ўйингоҳларда бўш жой қолмади. Йигирмага яқин спорт тури бўйича мусобақалар давом этди. Олтмиш комплектдан зиёд медаль совриндорлари маълум бўлди. Беллашувларнинг дастлабки тўрт кунида МДҲ спортчилари саккизта олтин медални қўлга киритдилар.

Спорт гимнастикачиларимиз ўйинларнинг барча турларида муваффақиятли қатнашдилар. Мавсумга пухта тайёргарлик кўрганликларини намойиш этишди. Улар машқларни бехато бажаришда Руминия, Хитой, АҚШ, Испания каби кучли жамоаларни ортда қолдиришди. Ва олимпиа чемпиони унвонига сазовор бўлишди. Шуниси қувончлики, гимнастикачилар орасида иккита ўзбекистонлик спортчи бор. Булар — Розалия Галиева (Олмалиқ), Антонина Чусавитина (Тошкент). Мусобақалар қизғин паллада Антонина жароҳатланганига қарамай курашни охирига етказди. Командага муҳим очко келтирди.

Чим устида хоккей беллашувларида МДҲ — Малайзия жамоаси билан майдонга тушди. Малайзияликлар бўш келишмади. Ҳатто биринчи давра 2:3 ҳисобида уларнинг фойдасига ҳал бўлди. Ўйиннинг иккинчи даврасн бошланиши билан МДҲ хоккейчилари кетма-кет ҳужум уюштириб, ташаббусни ўз қўлларига олдилар. И. Илчиев рақиб дарвозабонини икки марта, С. Саксонбоев уч марта доғда қолдиришди. 7:3 ҳисобида ғалаба қилган хоккейчиларимиз навбатдаги босқичга йўлланма олишди.

Ўтган куни Испания қироличаси сузиш мусобақалари ўтаётган майдонда ишқибозлар қаторидан ўрин олди. У 200 метрга сузишда испан спортчиларини қувватлаб турди. Омадни қарангки, испан Лопес Зубера шу турда олтин медаль соҳиби бўлди. Қиролича чемпионнинг ёнига келиб, уни табриклади.

Курашнинг 100 килограммгача бўлган вазнида финал баҳсида Д. Козловский (АҚШ), П. Милиан (Куба) полвонлар рўба рў келдилар. Асосий вақт дуранг натижа билан тугади. Берилган қўшимча вақтда АҚШлик полвон хатога йўл қўйганлигидан фойдаланган П. Милиан имкониятни бой бермади.

АҚШ — Канада волейболчиларининг учрашувини томошабинлар мароқ билан кузатишди. Американиклар таркибида бундан 4 йил бурун Сеулда ўтказилган олимпиадада иштирок этган 6 ўйинчи майдонга тушди. Ниҳоятда қизиқарли ўтган матч 3:2 ҳисобида американиклар фойдасига ҳал бўлди. МДҲ — Бразилия учрашувида эса 1:3 ҳисоби қайд қилинди. Волейболчиларимиз майдонни бошлари хам ҳолда тарк этишди.

Штангани силтаб кўтариш баҳсида (60 килограммгача) туркиялик Ҳ. Сулаймон ўғли рақибларни ортда қолдирди. У 177,5 кг тошни қийналмай олди. 167,5 килограмм натижа кўрсатган болгариялик Н. Пошалов кумуш, 165 килограммни забт этган хитойлик оғир атлетикачи С. Сан бронза медалига эга бўлишди.

МДҲ таркибида қатнашаётган Ўзбекистон спортчилари 4 кун ичида учта олтин медалнинг соҳиби бўлишди.

• *Мерос*

НАВОИЙ МУТОЛААСИ

Ҳар қандай буюк санъаткорнинг асари сингари Навоий асарлари мутолааси ҳам маълум тайёргарликни талаб қилади. Бадиий диди, билими ва савияси шаклланмаган кишига бу хазина асло ўз сирларини очмайди. Ҳеч бўлмаганда аруз вазни қонун-қоидаларидан хабардор бўлиш, бадиий образларни мушоҳада эта олиш, ўзбек тилининг луғат бойликларини бир қадар ўзлаштириш лозим бўлади.

Эътироф этилганидек, Навоий асарлари тили ўз замондошлари ва ҳатто салафлари — Лутфий, Саккокийлар асарлари тилидан ҳам анча мураккаб. Ҳусайн Бойқаро ғазалларининг эса деярли барча сўзлари тушунарли. Бунинг сабаби нимада? Ахир Навоий Бойқаро билан бир даврда яшаган-ку! Фикримизча, Ҳусайн Бойқаро тож-тахт учун курашлар, давлат ишларида кўпроқ банд бўлиб, илм ва адабиёт билан чуқурроқ шуғулланишга вақт тополмаган. Адабиёт унинг учун кўнгил иши, бўш вақтини завқли ўтказиш воситаси бўлган. Табиийки, у ўша даврда шаклланган ва истеъмолда бўлган чиғатой туркийси, яъни ўзбек тилида ижод қилган. Навоий эса ўз умрини адабиётга бахшида этган моҳир адиб эди. У шоир бўлиш билан бирга қадимги туркий тил, форс ва араб тилларини пухта ўзлаштирган, жуда бой билимли донишманд ҳам эди. Ўз асарларида ўрни билан ана шу тилларнинг луғат бойликларидан кенг фойдаланган. Чуқур мушоҳада ва бадиий савия талаб этадиган мураккаб бадиий образлар яратган.

Шоирнинг луғат бойлигини кўрсатувчи бир неча мисолларга мурожаат этайлик. «Қуёш» сўзи матндаги ўрнига қараб ва вазн талабига кўра гунаш, офтоб, хуршид, меҳр, шамс, кун, айн шаклларида ишлатилади. Ёки бўлмаса, ранглар: қизил рангни ифода этиш учун гулгун, лаъли, лаългун, шафақгун, оташин, ол, ҳумрат, ҳамро, арғувоний, аҳмар, гулнор ақиқ, шингарф, саҳбо; сариқ рангни ифода этиш учун қаҳрабо, заъфарон, коҳий, асфар, норанжи, сафрат, зард, заррин, олтинранг каби сўзларни ишлатади. Бундай мисоллар кўп. Эътибор берсак, сўзлар турк, форс ва араб тиллари луғат бойлигидан олинган. Чунки асрлар давомида Шарқда яшаган ҳар бир ўқимишли киши шу уч тилни пухта ўзлаштирган. Мадрасалардаги таълим ҳам худди шу заминга қурилган.

Навоий ўз асарларида уч тилга оид сўзлардан қандай фойдаланганлигини бир неча мисолларда кўрайлик:

Заъф кўргуликим, танимни элтибон айларга қут,
Мўр судрар, тори бирла руст боғлаб анкабут.

Араб тилида заъф — касаллик, заифлик, қут — овқат, анкабут эса ўргумчак, форсча мўр чумоли демакдир. Яъни шоир муболаға билан ўргумчак ўз торига чумолини боғлаб судраганидек, касаллик менинг танимни ҳам овқат ўрнига судраб кетяпти, демоқчи. Бу ерда касаллик ўргумчакка, ҳолдан тойган чумоли эса касал, заифлаштирган вужудга қиёсланади. Натижада ёдда муҳрланиб қоладиган образ яратилади.

Шу ўринда шоир қўллаган бадиий воситалар, хусусан гипербола — ҳаддан ортиқ муболаға хусусида ҳам айтиб ўтиш керак. Бу усул мумтоз адабиётда жуда кенг қўлланилган. Масалан, бир ўринда Навоий ўз заифлигини тасвирлаб, «ўрнимдан турмоқчи бўлсам, шифтдаги ўргумчак торларини ушлаб тураман», дейди. Яъни гавда касаллик боис шу қадар енгиллашган.

Яна бир байт:

Чуғз бўлмиш ганжи васлинг шавқидин кўнглум қуши,
Захми кўп кўнглум уйи ул чуғзнинг вайронидур.

Аввало, нотаниш сўзларни англаб олайлик. Форс-тожик тилида чуғз — бойўғли, ганж — хазина, захм — яра. Яъни, кўнглим қуши висолинг хазинаси шавқидан бойўғлига айланди, яралари кўп кўнглим уйи унинг вайронасидир, дейди шоир. Одатда бойўғли вайроналарда бўлиши бизга маълум. Муболағали ана шу образ воситасида ошиқнинг изтиробли қалби манзараси яратилади.

«Фавойидул-кибар»да шундай байт бор:

Эрди жон бермак Масиҳ анфоси, бу ким юз Масиҳ
Жон топар анфосидин, бас бўлъажаб эъжоздур.

Араб тилида анфос — нафас сўзининг кўплиги, эъжоз — мўъжиза эканлигини билиб олсак ва ислом афсоналарида Исо пайғамбар ўз нафаси билан ўликларни тирилтириш мўъжизасига эга бўлганлигини аниқласак, байтнинг мазмуни ойдинлашади. Яъни, жон бахш этиш Исонинг нафасига тааллуқли бўлса ҳам, дилдорнинг нафасидан юз Исо жон топиши ғаройиб мўъжизадир. Кўриниб турибдики, шоир шеърларини тушуниш учун Шарқ тилларини билиш билан бирга Ислом тарихи, араб, форс ва турк адабиётлари тарихидан ҳам хабардор бўлиш керак.

Албатта, Навоий ижодини ўрганишнинг тамал тоши мактабда қўйилади. Хўш, ҳозирги адабиёт дарсликлари талабга жавоб берадими? «Лисонут-тайр» «Маҳбубул-қулуб», «Ҳайратул-аброр» сингари болаларнинг қизиқишига ва ёшига муносиб аҳлоқий-таълимий асарлари қолиб, дарсликка шоирнинг риёкор шайхларни кулги остига олувчи ғазали киритилганлигини қандай изоҳлаш мумкин? Бу билан гўё Навоий диндорларни мазах қилган инқилобчи қилиб кўрсатилади, ваҳоланки, у динга мислсиз ҳурмат билан қараган уламолар билан яқин муносабатда бўлган. Тасаввуф диний-фалсафий таълимотини пухта ўзлаштириб, бу борадаги қарашларини ўз асарларига сингдириб юборган. Тасаввуфнинг моҳиятини ва унинг истилоҳларини ўрганмай туриб, Навоий ижодини яхши тушуниш мумкин эмас. Шоир кўп ўринларда «ёр» деганда худони, «май» деганда худонинг ишқини назарда тутганлигини айтмасак, у маишатпараст ёки майпараст бўлган экан, деган тасаввур уйғонмайдими?! Демак, дарсликларда тасаввуф ва аруз вазни ҳақида пухтароқ маълумот бериш лозим.

Фикримиз исботи учун бир байтни кўздан кечирайлик:

Ишқ аро куймак ишим, қайда мену қайда хирад,
Бўйла ўт ичра киpарга хирад аҳлиға не ҳад.

Хирад — ақл. Ишим ишқ ичра куйиш бўлган учун ақлу ҳушдан ажралдим, ақлли одам бундай ўт ичига кира олармиди, дейди шоир. Тасаввуфдан бехабар одам бу ерда гап нима ҳақдалигини била олмайди. Чунки байтда худонинг ишқида ўртаниш назарда тутилган. Тасаввуф таълимотига кўра, худони ақл билан билиш мумкин эмас, балки туйғулар билан ҳис этиш, турли покланиш босқичларидан, машаққатлардан ўтиб, унга яқинлашиши мумкин.

Тасаввуф ҳақидаги китобларнинг камлиги, унинг истилоҳлари луғати тузилмаганлиги бир қадар қийинчиликлар туғдирётганлиги табиий. Аммо яқин йиллар ичида бу қийинчиликлар бартараф этилади, деб умид қиламиз.

Албатта, каттаю кичик, барчадан Навоий асарларини тўла тушуниш талаб этилмайди. Бунга ҳеч қайси даврда эришилмаган. Бизнинг шўролар ва йўқсиллар адабиётини яратиш, ҳаммага тушунарли асарлар ёзиш ҳақидаги гапларимиз афсона эди ва афсона бўлиб қолди. Чунки оломон, омма савиясига тушган адабиёт ўлади. Асл адабиёт ҳамиша бадиий диди, билими ва дунёқараши шаклланган кишилар тоифаси учун яратилади, оммадан бир қадар юксакда бўлади, уни ана шу юксакликларга даъват этади, сафарбар қилади.

Алишер Навоий ижоди ҳам ана шундай фазилатга эга. Уни идрок этадиган, ундан завқ-шавқ оладиган кишиларни кўпроқ тарбиялаш халқ ва жамиятнинг келгусини таъминлаш демакдир.

Носир МУҲАММАД.

ХУШХАБАРЛАР

«ШИРИН» МАХСУЛОТЛАРИ

ЎШДАГИ «Ширин» гастрономи қошида «Лев» кичик корхонаси беш турдаги макарон маҳсулотларини ишлаб чиқара бошлади.

БУНДАН бир йил муқаддам Ўш шаҳар озиқ-овқат савдоси Италиядан бир миллион сўмга ун маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи автомат линия сотиб олган эди.

Беш кишилик кичик корхона жамоаси фаранг технологияси асосида булочкалар ишлаб чиқаришни йўлга қўйишди. Келгусида бу ерда юзлаб турдаги ун маҳсулотларини ишлаб чиқариш кўзда тутилмоқда.

Р. КАРИМОВ.

ҲОКИМ ЎРИНБОСАРИ АКАДЕМИК БЎЛДИ

НАВОИЙ вилояти ҳокимининг ўринбосари Амон Каримжонович Убайдуллаев Ўзбекистон Республикаси Муҳандислар академиясининг йиғилишида академикликка сайланди. Ушбу академия йиғилишида Навоий вилоятида унинг бўлимини очишга қарор қилинди. Вилоят ҳокимининг ўринбосари, техника фанлари доктори, профессор, Беруний мукофоти лауреати Амон Убайдуллаев бўлим раиси этиб сайланди. Бир кишига шунча ишни бажариш осонми?

М. МАРДИЕВ.

• *«Халқ сўзи»га хат*

ПАТТА ЙЎҚ САМОЛЁТ ЭСА БЎШ...

ЯҚИНДА Тошкентдан уйга қайтишимда шундай воқеанинг гувоҳи бўлдим. Тайёра чипталари баҳоси осмон қадар ошиб кетгани учун тайёрагоҳларда йўловчилар сийраклашиб қолган. Лекин ўша куни, яъни 10 июнь — Қурбон ҳайити байрами арафасида йўловчилар бироз кўпайган экан.

Тошкент тайёрагоҳи эски биносидаги кассалардан бирида навбатда турдим. Бухорога учувчи бир йўловчи ҳужжатининг орасига 3 дона 100 сўмликни қистириб, кассирдан чипта сўради. Пулнинг мўлжалдагидан бироз кўплигини кўрган кассир бошқаларга «йўқ» деб турган чиптани унга бир зумда чиқариб берди. Йўловчи «қайтимини беринг» деб қанчалик жанжал кўтармасин, мақсадига эришолмади. Ажабланарли томони шундаки, биз ушбу воқеанинг гувоҳлари — 5—6 йўловчи «ғинг» дея олмадик. Чипта сотувчи билан бир хонада турган милиция ходими ҳам томошабин бўлиб тураверди. Охири кассир аёл «Сен менга пул берганинг йўқ» деб ойнасини ёпиб қўйди. У бухоролик йўловчини нақд 75 сўмга «туширган» эди.

Қайси туйнукдан Қаршига чипта сўрамай, «йўқ» деган жавобни олдим. Анча сарсон-саргардонликдан кейин қинғир-қийшиқ, алдам-қалдам йўллар билан Тошкент — Қарши йўналиши бўйлаб учувчи 169-рейсга чипта олишга муяссар бўлдим. Самолёт ҳавога кўтарилгандан сўнг ҳайратдан ёқа ушладим. Ишонасизми, 32 ўринли тайёрада 18 киши ўтирарди холос. Нима бу? Тошкент тайёрагоҳи мутасаддиларининг ҳайит номозига қилган «хайрли» совғаларимиз? Ахир бу эски иллатлар қачон тугайди? Наҳотки, унинг интиҳоси йўқ? Чипта сотувчиларнинг бирортаси ҳам ҳалиям ўзбек тилида жавоб беришмасликларини қандай баҳолаш керак?

Ш. ОМОНОВ.
Қарши райони, Файзобод қишлоғи.

·ЭЪЛОНЛАР·

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СУВ ХЎЖАЛИК ВАЗИРЛИГИ

В.А. Бывбас номли Тошкент Гидромелиорация техникуми 1992/93 ўқув йилига қуйидаги мутахассисликлар бўйича ўқувчилар қабул қилади.

а/ "Гидромелиорация" / техник-гидротехник тайёрлайди / 10-11 синф ҳажмида.
б/ "Гидромелиорация ишларини механизациялаш" /техник-механик тайёрлайди/ 10-11 синф ҳажмида.
в/ "Сув хўжалик тизилмалари автомат курулмаларини бошқариш" / техник-электромеханик тайёрлайди / 10-11 синф хажмида.

10-11 синфларни битирган ўқувчилар 2-курсга қабул қилинади. Ўқиш муддати 2 йилу 10 ой.
Ўрта мактаб ва ҳунар-техника билим юртларини "4" ва "5" баҳолар билан битирган ўқувчилар кириш имтиҳонларисиз, суҳбат ўтказиш йўли билан қабул қилинади.

Техникумга кирувчилар қуйидаги фанлардан кириш имтиҳонлари топширади.

а/ Она тили ва адабиётдан диктант /ёзма /
б/ Математикадан / оғзаки /

Кириш имтиҳонлари 1992 йил 1 августдан 20 августгача ўтказилади Техникумга кириш ҳақидаги аризалар 1992 йил 1 июндан 15 августгача қабул қилинади.

Қуйидаги хужжатларни топшириш шарт:

1. Етуклик аттестати / асл нусха /
2. 4 та расм / 3-4 ўлчамда /
3. Соғлиғи ҳақида маълумотнома / 086-У /
4. Меҳнат стажига эга бўлган кишилар меҳнатдафтарчасидан кўчирма.

Паспорт ва ҳарбий гувоҳнома шахсан кўрсатилади. Техникумга қабул қилинганлар умумий асосларда стипендия ва ётоқхона билан таъминланади.

Техникум манзилгоҳи:
Тошкент-7, М. Горький шоҳ кўчаси, 41,
Автобуслар: N17э, N24э. Троллейбуслар: N 17, N 18 "Марказий статистика бошқармаси" бекати.
Трамвайлар: N6, N13, N22 "Морская" бекати.

Қабул комиссияси.

Ҳужжатдан, фотографиядан, иш қоғозларидан нусха кўчирмоқчимисиз ёки уларни кўпайтирмоқчимисиз? Ҳужжатларнинг ҳажмини ўзгартирмоқчимисиз?

Бу муаммо эмас! Бунинг учун "Панасоник" столга қўйиладиган кўчириш машинасини бозор нархидан 30 фоиз арзон баҳога-199 минг сўмга сотиб олсангиз бас. Формат А-3, А-4, В-4. Ксерокс минутига 12 та кўчирмани бажаради 5 та ҳажмлаштириш тартибига эга, автоматик бошқарилади. 220 в. токдан қувват олади.

Кўчирмалар учун оддий ёзув қоғозлари ишлатилади. Машина ишончли ва фойдаланиш учун жуда қулай.

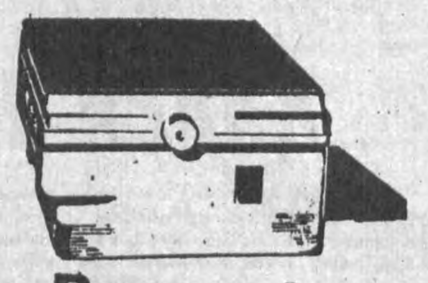

Катта айвон, ишлаб чиқариш цехи ёки устахона кабиларни тез фурсатда қурмоқчимисиз?

"Сэндвич" типидаги панелларни сотиб олсангиз бу ишни ғишт, цемент, пойдевор блоки бўлмаса ҳам осонликча бажарасиз.

"Сэндвич" - янги қурилиш материали / икки томони пўлат листлари билан қопланган минерал момиқ / У девор ва синчларга ярайди. Олов ҳамда занглашдан қўрқмайди. Хажми 6×1,1 бўлиб, устунлар орасидаги қурилиш қадамларига мос келади. Бир квадрат метри учун 1200 сўм.

Манзилимиз:
700015, Полторацкий кўчаси, 73 "б".
Телефонлар:
55-71-12, 54-92-50, 33-16-38.

«Ўзбекбирлашув» бошқарув ҳайъати республика миқёсидаги пенсионер **Норжон АБДУСАЛОМОВА**нинг вафот этганлиги муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва қариндошларига ҳамдардлик билдиради.

Аҳолига маиший хизмат кўрсатувчи корхоналар ва ташкилотлар Ўзбекистон Республикаси уюшмаси жамоаси Сурхондарё вилояти аҳолига маиший хизмат кўрсатиш уюшмасининг раиси Рустам Йўлдошевга онаси **Турсуной САИДОВА**нинг вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО
● ТЕЛЕФОНЛАР: маълумот учун 33-07-48; эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608. Буюртма Г—197.

МУАССИСЛАР: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖЎРАБОЕВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Карим БАҲРИЕВ, Эсирган БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Зоҳид НОРМУҲАММЕДОВ, Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Қулаҳмад РИЗАЕВ, Эркин САМАНДАР, Азим СУЮН, Александр ТЮРИКОВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Александр УЛИЧКИН (масъул котиб, «Народное слово»), Мухтарама УЛУҒОВА (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Раим ФАРҲОДИЙ, Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ: 700000, ГСП Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй. Босишга топшириш вақти 21.00 Босишга топширилди. 21. 00.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12